

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZÉRKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

33.

ILLEI JÁNOS

★

TORNYOS PÉTER

FARSANGI JÁTÉK, 1789

KIADTA ÉS BEVEZETÉSSSEL ELLÁTTA

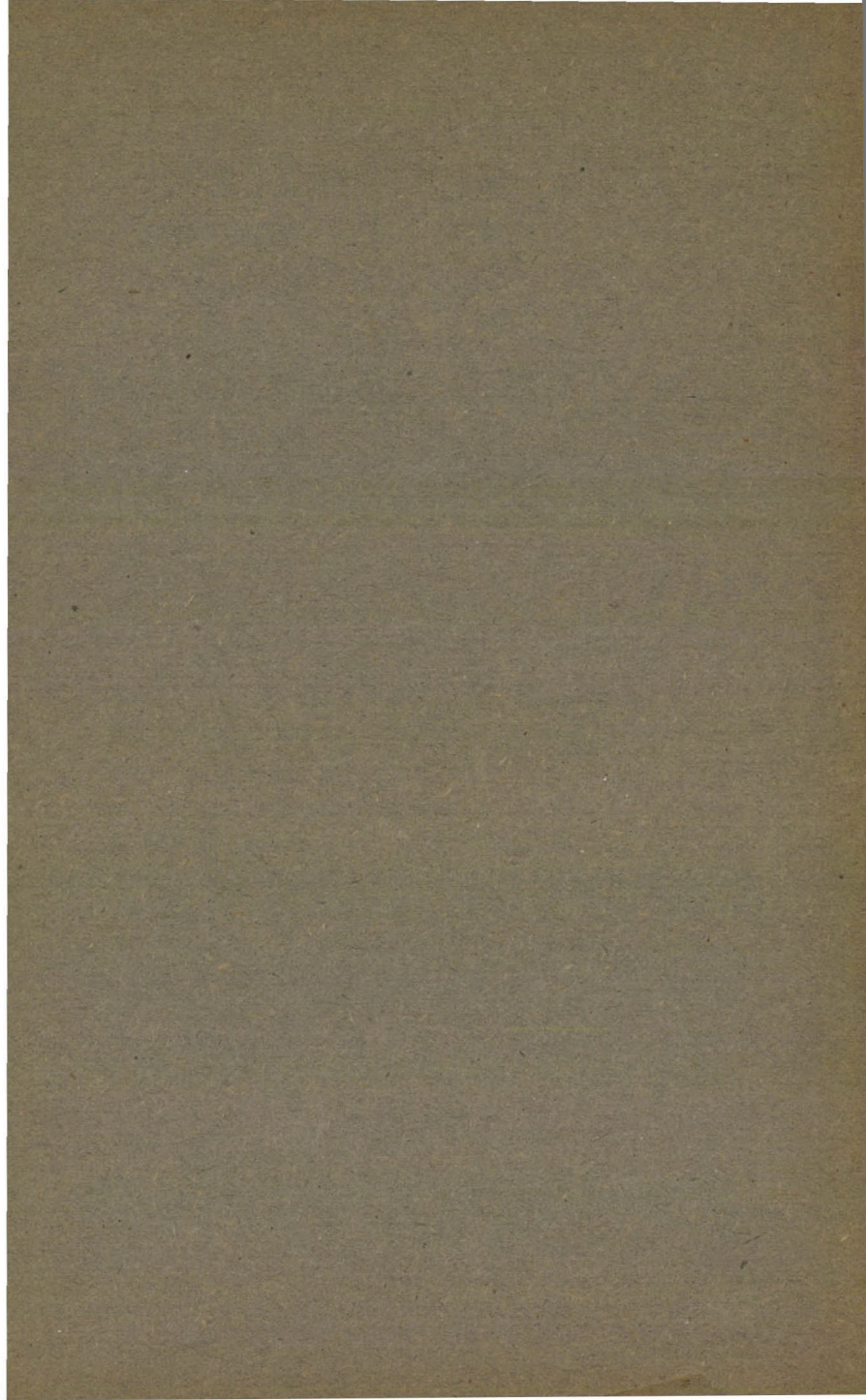
ALSZEGHY ZSOLT dr.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1914

Ára 1 korona 60 fillér



RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

33.

ILLEI JÁNOS

★

TORNYOS PÉTER

FARSANGI JÁTÉK, 1789

KIADTA ÉS BEVEZETÉSSSEL ELLÁTTA

ALSZEGHY ZSOLT dr.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1914

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

NYOMDÁJA.

1871

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Illei János legemlegettebb munkáját veszi itt az olvasó. Kiadásunk híven alkalmazkodik a komáromi egyetlen kiadás szövegéhez, mindössze a szóközépi / jelét helyettesítjük az s betűvel, és az «a'» jelölését egyszerűsítettük. Nem javítottuk ki a sajtóhibákat sem, hogy lehető híven adjuk érdekes iskoladramánkat. Bevezető soraink a darab keletkezését, forrását és értékét igyekeznek megvilágítani. Forrását illetőleg Gragger Róbert értekezésének¹ adatait nyújtjuk, csak apróbb pontokban igyekezvén a magunk néha eltérő álláspontját körvonala-
lazni. Lényegesebb az az eltérés, mely a *Fennhējázó* egyes kérdéseinél Gragger véleményétől elkülönít bennünket, ámde itt is figyelemmel voltunk arra, hogy eldöntetlen kérdésekről lévén szó, mindkettőnk vélekedése világosan álljon az olvasó előtt. Illei János tollamból került életrajzának a *Tornyos Péterre* vonatkozó fejezete itt nagyon lényegesen módosult, a minek magyarázatát az olvasó kutatásaim későbbi eredményében találja meg.

¹ E. Ph. K. 1908. 585. sk. 1.

I.

Illei János élete.

1725. január 3-án Komáromban született. Iskoláit is valószínűleg szülővárosában végezte, bár erre adataink nincsenek. A jezsuita iskolából, melyet rhetor korában Kőszegen látogatott, került a jezsuita rendbe 1743. október 17-én. Első próbaéveit Trencsénben tölti, 1746-ban pedig Szakolczára küldik «ad repetendas suauiores Musas»; a következő évben Gyöngyösön a principisták és parvisták magistere. 1747. december 17-én Nagyszombatban «primā tonsurā» avatják fel,¹ s attól kezdve az universitas növendéke. 1750-ben a köv. tanévre ismét Gyöngyösre rendelik, most a syntaxisták oktatójául. 52-ben Kolozsvárt az «inferioris scholæ» tanára, majd Egerben a rhetorosztályt vezeti a következő esztendőben. 1754-ben kezdi meg Nagyszombatban theológiai tanulmányait, az utolsó esztendőben (1757) a «Seminarium S. Adalberti» praesesi tisztét is viselvén. Harmadik próbaévét Besztercebányán tölti, a következő két esztendőben Udvarhelyen tanít, 1761-ben pedig már akadémiai tanár Kolozsvárt. Ilyen tisztséget tölt be két esztendeig Budán, 1764-ben Győrött, míg Nagyszombatban a nyelvi facultas decánja. Kassán is 1766-ban «decan linguarum», 1767-től pedig a Seminarium S. Josephi regense Kolozsvárott. Valószínű, hogy a rend feloszlását követő évet is ott töltötte, majd Budán alkalmazták 1780-ig a rhetorica tanítására. Ekkor vonul szülővárosába nyugalomba, hol

¹ Liber ordinandorum. Msc. a nagyszombati vicariatus könyvtárában.

csendes munkálkodás közben halt meg 1794. január 24-én szélütés következtében.¹

II.

Tornyos Péter.

Írónkat a rend szelleme, de saját állása is az iskolai drámákhoz utalta. 1767-ben Kassán három iskoladrámát ki is bocsátott saját neve alatt magyar nyelven, 1791-ben pedig a budai akadémiában előadott darabjait adta ki *Ludi tragici* czímen. Magyar darabjai közül az egyik a kor világhírű drámaírójának, Metastasiónak *Titusát* adja magyar nyelven. Legtöbbre becsült darabját, a *Tornyos Pétert* pedig Molière egyik darabjával kell vonatkozásba hoznunk.

A jezsuita drámaírók szívesen fordultak a világ-irodalom fontosabb tárgyaihoz, s nem kis érdemük, hogy azokat gyarapították, megőrizték, és a feledéstől megóvták. Megengedték azonban azt is, hogy koruk nevesebb íróinak híre emelkedetebb darabjait a maguk szellemében színre alkalmazzák. Hosszú sorát ismerjük az ilyen színre-alkalmazásoknak. Naogeorgus *Hamánján* épült az 1579-ben Münchenben színre került jezs. darab; Gretser *De Regno Humanitatis* Frischlinus *Priscianusának* átdolgozása, a sokhelyt előadott *Otto redivivus* pedig ugyanennek *Julius redivivusa*. Gnapheus *Verlorenen Sohnja* a jezs. színpad *Acolastusában* van meg. A schlettstadti jezsuiták 1721-ben Racine darabját adják elő, 1750-ben pedig Voltaire egyik drámáját akarják színre

¹ Részletes életrajzát kiadtam 1908-ban Nagyszombatban *Illei János élete és írói működése* cz.

vinni.¹ Andreaz Friz *Penelopéja*, melyet Kisfaludy Sándor pozsonyi éveiben magyarra fordított, Gottsched szellemét vallja alkotójának.² A világhírű *Don Quichote* alighogy német nyelven megjelent (1682), egy iskoladrámában lelt helyet.³ Az 1758-ban Einsiedelnben színre került *Hadrianus martyr* Corneille *Polyeucte*ének hatását mutatja.⁴ Hazai jezsuita színpadunk is Corneille darabját adatta elő Makó Pál átdolgozásában (*Nicomedes*). A spanyol drámának nem egy motivumát találta meg Zeidler⁵ az iskoladrámákban. Brumoy⁶ a tárgyfeldolgozások összehasonlításával a classicus művek felhasználására nyújt példát, P. J. Crétineau-Joly⁷ pedig Racine *Athalie*jának átdolgozására utal.

Az átalakításnak, melytel darabjaikat «adaptálták», többszörös oka volt. A jezsuita színpad sohasem lett világi színpaddá. Nőszerepeket csak ritkán tűrték meg darabjaikban, de akkor is fiúk adták, hisz a nézők között sem tűrték meg a másik nemet.⁸ Átalakításuk elsősor-

¹ Vö. Dürrwächter: Das Jesuitendrama und die literaturhist. Forschung am Ende des Jahrhunderts. Hist. pol. Blätter, 1899.

² Zeidler: Jesuiten und Ordensleute als Theaterdichter und über P. Ferdinand Rosner insbesondere. Blätter d. Vereins f. Landeskunde v. Niederösterreich. 1893.

³ Alex. v. Weilen: Shaksperes Vorspiel zu der Widerständigen Zählung. Frankf. A. M. 1884.

⁴ P. Gall Plorel: Das geistl. Drama vom 12. bis 19. Jh. in den fünf Orden und besonders in Einsiedeln. (Der Geschichtsfreund 1861. XVII.)

⁵ Die Schauspieltätigkeit der Schüler u. Studenten Wiens. Progr. Oberhollabrun. 1888.

⁶ Le théâtre des Grecs. Paris, 1730.

⁷ Histoire religieuse, politique et litteraire de la Compagnie Jesus. 1845. IV. 227. II.

⁸ Vö. In Memor. Provinc. Rheni inf. 1714. jul. 14.

ban a nőszerpek kikűszöbölésére irányult. Törvényeik követelték meg a czélzat kidomborítását is; sokszor ennek a kedvéért voltak kénytelenek az alapul vett művön változtatásokat tenni. Erősen figyeltek a két-értelműségek elkerülésére; a világi mű kómikus szó-játékai, kacagató jelenetei ezért szorultak ki a leg-többször. Az egyszerűsítésnek oka nem egyszer a deák-közönségükhöz való alkalmazkodás, azok értelmi fokának figyelembe vétele.

A maguk eredetibb darabjaiban drámaíróink a bo-nyodalomnak csak két módját ismerik: a felismerést és a viszonyok hirtelen változását. Mind a kettőt a roman-tikus dráma ismert túlzásán is túlhatják. Martinus Du Cygne¹ darabjai a legjobb példák erre. *Dormientesében* a hét testvér fogságba kerülése és kiszabadulása teljesen a romantikus dráma motivumain épül fel. Vigjátékaik-ban többnyire a *pénz* szerepel. Ugyancsak Du Cygne *Marsupiuma* egy penzseszsák történetét mondja el, melyet a varga énekének elnémitására vet a ház elé Sulpicius; végre is hat követelőnek kezén keresztül jut hozzá ismét. A magyar *Kincskereső* motivumai vannak meg a *Sepultus*-ban. Masenius elbeszélésén épül föl Noel *Coecus vidense*,² mely egy vak ember történetét mondja el, a ki kincshez jutott, és azt elásta. Szomszédja azonban meglesi, és a kincsesel odébbáll. A vak most azzal az ürügygyel keresi fel szomszédját, hogy mit tanácsol, újabb kincsét a régi-hez vagy új helyre ássa el. A szomszéd persze a régít tanácsolja és hogy a vak szándékát meg ne változtassa, visszateszi a már más helyre ázott pénzt. Az öreg azon-

¹ Comediæ XII. Leodii, 1679.

² Opusc. poet. IV. Tragœdiæ. Francofurti, 1717. és *Apatelan-der* czímmel a wieni Hofbibliothek 13,301. Msc. jelzésű darabja.

ban a régi kincset magához veszi, a kapzsi szomszéd pedig hoppon marad.

Susius *Pendularia*a¹ a plautusi komédiákhoz hasonlóbb tárgyat, iskoladramáinknak másik típusát dolgozza fel: a pazarló fiú tékozlását, és megtérését. Du Cygne *Prandiuma*² pedig a szintén Plautustól átvett komikus hős típusát, a parazitust szerepelteti, a ki a jól élésért mindenre kész. Zeidler³ meg is jegyzi: «Az újabb attikai komédia szolgáitól és parazitáitól a német Fastnachtspielek ifjág a tipikus vígjátéki alakoknak egész sora van meg a jezs. komédiákban.» Az antik komédiától örökölte jezsuita vígjátékirodalmunk az u. n. beszélőneveket is.⁴

Ha csak ezeknek a szempontoknak a figyelembe vételével nézzük Illei darabját, a *Tornyos Pétert*, természetes könnyedséggel helyezhetjük a jezsuita vígjátékok közé. Ventifaxban sok van a parazita vonásaiból. Cselekményének egyik ága, a pénzszerzés is beleillik a jezs. vígjáték motivumaiba; a nagyúri szokásokat magára vevő Tornyos Péter felsülése is hasonló Anselme sorsához a *La Mode*⁵ cz. darabban.

¹ Opusc. litteraria. Antverpiae 1620.

² i. m.

³ Die Schauspielthätigkeit . . . 34. l.

⁴ Az interludiáról, melyeknek egyik pálos interludiumunkkal némileg rokon példájáról, a wieni Hofbibl. *Jordanus Atlas*ának közjátékáról más alkalommal szólok, ennek a kapcsán fogok más-helyt megemlékezni.

⁵ Programmja: Un College de Jésuites aux XVII^e et XVIII^e siècles. Par le P. Cam. de *Rochemonteix*, La mans, 1889. Tom. III. Vö. még P. *Cahour*: Théâtre latin des Jésuites au XVI^e et au XVII^e siècle. és E. *Boysse*: Le théâtre des Jésuites. Paris, 1880. *Emond*: Histoire du lycée Louis-le-Grand. Paris. — L. V. *Gofflot*: Le théâtre au collège. Paris, 1907. León *Lefebvre*: Le théâtre des Jesuites. Nancy, 1907. P. Alfred *Hamy*: Les Jesuites a Caen. Paris, 1899.

Azonban ma nem vagyunk már abban a szoros helyzetben, hogy darabunkat ezek segítségével kelljen magyaráznunk. Gragger Róbert kutatásai¹ váratlanul egészen más megvilágításba helyezték darabunkat, melynek magyarázásánál előtte mindig Ventifax alakjának szerepbeli elsőségére támaszkodtunk. Gragger² az egész cselekvény szálait Tornýos Péter személyében egyesítette, az egész drámát pedig elsősorban Molière *Bourgeois gentilhomme*ján alapulónak vallja. Már a főhős alakja is hasonló: egy magasra törő, társaságba, előkelők körébe igyekvő, a vele egyenrangúakat, mint elmaradottakat megvető polgár. A kiválás eszköze is egyezik: a bál, zene, maskara. Molière hősenek segítője és lépre vivője Dorante gróf, Tornýos Péteré Ventifax; mindkét intrikus hízélgésszel jut a polgár kegyébe, hogy attól pénzt szerezzon; mindkettőben tanul az ujdonsült piperkőcz, majd kérkedik tudományával; itt is, ott is felöltöztetés és elveretés a kijózanító; Dorante is, Ventifax is megszerzi a pénzt. Mind a két darabban kineveti egy házhoztartozó a gavalléros ruhába bujt hőst, és óvja az intrikustól. De az intés nem használ, az elvakult még lakomára is meghívja azt. A hős sorsa határozottan megegyezik. De Gragger nagyon világosan magyarázza meg az eltéréseket is. Jourdain uramat egy nő segítségével vezetik lépre; minthogy annak jelleméhez sok szó fér, Illeinek el kellett hagynia. A pompa elhagyását pedig az magyarázza, hogy a jezsuiták a vígjátékok

¹ Vö. Ille János *Tornýos Péterének forrásai*. Írta Gragger Róbert a B. Eötvös József-Coll. tagja. Knyomat az E. Ph. K. XXXII. évf.-ából. Bpest, 1908.

² Előbb Riedl Frigyes egyetemi előadásai utaltak a «molièrei helyzetekre».

előadásánál fényt nem szoktak kifejteni. Jourdain cselédjét egy szolga, Lőrincz helyettesíti. Ennek az alakjánál Holberg *Don Ranudo de Colibrados*ának¹ Pedrója is inspirálta; Gragger Lőrincz monológiát az I. Végzésben igen éles szemmel kapcsolja Pedro beszédjéhez (I. 2.). Talán Tornyos Péter gögje Don Ranudójából is táplálkozott. De Lőrincz alakjában van igazi népies is; csak a tévedések ismert népmesei voltára hivatkozom (a 2. kimenetelben).

Ventifax alakjában sem csak Dorante grófra ismerünk. Az elősdiék Jourdain körül mozgó seregét egyécsitette Illei ebben a szerepben. Önmagát garabonciás-deáknak mondja, és ezért Asbóth² népi alakot látott benne. Tizenkét iskolát járt ki; kezében van a sárkányidéző könyv; hatalma uralkodik a nagy és kis sárkányon, melyet a Mátra csúcsán tart. Álnokságára helyezte a súlyt Lázár,³ a mikor a *Fahrender Schüler* fastnachtspieli alakját látta benne. Hatását Illei Ventifaxra azonban valószínűvé tenni nem lehet. Azok a vonások, melyeket magam is⁴ némileg a Lázár elméletének hatása alatt Ventifax magyarázatánál említettem, megtalálhatók a magyar garabonciás-deák alakján is, és így rajtuk a Fastnachtspielek hatását keresni nem érdemes. De egészen valószínűnek Gragger⁵ véleményét sem tartom, a ki deákunkat az *Arábiai por* kóborló szélhámosával azonosítja; nem lehetetlen, hogy Ventifax erszénycsele irodalmi forrásból került, de alakjának magyarázatánál Holberg szélhámosának alig vesszük hasznát.

¹ Korneli fordításában címe: *Szegény kevély*.

² Archiv f. slav. Philologie. IV.

³ E. Ph. K. 1892. 492. sk. l.

⁴ i. m. 70/71. l.

⁵ i. m. 596. l.

III.

A motivumok rokonsága kimutatásának és így a *Tornýos Péter* forrásai meghatározásának érdeme Gragger Róberté. Ugyancsak Gragger utalt arra, hogy a főforrásnak, a *Bourgeois gentilhomme*-nak más átdolgozása is szerepelt a magyar jezsuita iskolák színpadán, sőt ennek az előző átdolgozásnak egri és kolozsvári példányára is ő hívta fel a figyelmet. Magát a dráma keletkezését így magyarázza: «Egerben vagy Kolozsvárt könyvtáros korában megismerte (Illei) a *Bourgeois gentilhomme* magyar átdolgozását, és a fordítás sikere tette figyelmessé Molière vígjátékára. Kolozsvárról elkerülve súlyos betegségbe esik, s Budáról Komáromba kerülve, valamely kínálózó alkalommal még egyszer iskoladráma írására adja magát. Emlékezve a *Bourgeois gentilhomme* fordításának színpadi sikerére, elhatározta, hogy újra feldolgozza ezt a témát.» Gragger tehát kimondja, hogy Molière darabja közvetetlenül hatott Illeire. Azok a következtetések, melyek darabunkban vannak, de egyzersmind a feldolgozásnak gyakorlatlan kézre valló zavarai sokkal valószínűbbnek mutatják ezt a föltevést, mint azt, hogy más darab, egy harmadik darab volt a közvetítő. Illei tudott francziául, a jezs. kollégiumokban sokszor került külföldön színre Molière, és nincs lehetetlen abban, hogy az eredeti Molière elkerült Illei kezéhez is. Bolte¹ ugyan említ néhány Molière-átdolgozást, maga Gragger is fölkeresett egy-két iskolai színpadra készült *Bourgeois gentilhomme*-ot,² de a valószínűség mégis az ő feltevéséhez hajlik.

¹ Molière-Übersetzungen des XVII. Jhunderts. (Arch. f. Stud. d. neu. Spr. 82.)

² *Molière első nyomai a magyar irodalomban cz.* (Bpest, 1909.) nagyon értékes füzeté 8. l.-ján.

Azt, hogy nem Molièren, hanem az egri vagy gyulafehérvári átdolgozáson, vagyis a mint az iskolai előadások az átdolgozást címezték: a *Fennhéjázón* épült volna a *Tornyos Péter*, megczáfolja az, hogy néhány egyezésük ebből (a *Fennhéjázóból*) hiányzik. Gragger e darabok fejtegetésénél nem is erre gondol, hanem azt veti fel, hogy a *Fennhéjázót* is Illei keze adaptálhatta.¹ Érvei ezek: ugyanabban a gyulafehérvári kódexben, melyben ez a fordítás található, meg van Illei két másik darabja: *Salamon* és *Titus* is (ámde Kereskényi darabja a *Titus*, s így neki, s nem Illeinek van két darabja a kötetben); Illei legtermékenyebb évei épen kolozsvári tartózkodására esnek (ezt igazolni nem tudjuk, sőt bizonyos, hogy összes többi ismert művei előbb vagy utóbb keletkeztek); ez a fordítás is iskolai színpad számára készült (természetes, hiszen iskoladráma); a fordító ép úgy, mint Illei, három felvonásba olvasztja Molière ötös felosztását, a részek elnevezése is ugyanaz (de ez ált. iskoladrámaszokás ép úgy, mint az, hogy) a női szerepek itt is ki vannak küszöbölve. Ellenvetéseimre² Gragger³ azt válaszolta, hogy a *Salamon* gyulafehérvári példánya is «rontott» másolat, mint a *Fennhéjázó*, és a változtatás egyértelmű és egyirányú, t. i. magyarosít (ez nyilvánvaló tévedés, a *Salamon* másolata egyáltalában nem magyarosít!); ha nem a «legmunkásabb évek voltak a kolozsváriak, éppen az unalom ösztönözhetette Illeit a fordításra, hisz csak a József-seminarium regenségét tartja meg» (mintha a regensi tisztség időt engedett volna az

¹ «A fen-héjázó, telhetetlen nagyra vágyódás» ellen fakad ki Illei *Ptolomaeus*-ának egyik beszédében is a 42. l.

² E. Ph. K. 1909. 165. l.

³ E. Ph. K. 1909. 316. l.

unalomra); válaszként az életrajzi adatok említésénél azok bizonyítását értekezésemben föllehetőknek mondta, s Gragger «igazolást» ott nem talált (mivel nem az életrajzi adatokét nézte); a népiesség legfőbb vonása *Fennhéjázónak* is, a *Tornýos Péternek* is (de pl. a *Kentskapálónak* is); francziából csak kevés jezsuita fordít (ez igaz), a darab előadásának idején Illei Kolozsvárt van (de hisz azt sem tudjuk, hogy mikor, s hogy egyáltalában előadták-e Kolozsvárt, az 1769. évi egri előadás idején azonban csakugyan Kolozsvárt tartózkodik,¹ ám ez aligha igazolja, hogy az egri darabot Illei fordította Kolozsvárt); végül ugyanabba a kódexbe van lemásolva Illei *egy* darabja, melybe a *Fennhéjázó* (s melybe Kereskényinek *két* fordítása, stb.). Nagyjában le tudnók vezetni, Gragger érveit elfogadván, hogy a Beöthy-kézirat *Zrinyi-* és *Kentskapáló*-fordítása is Illei művei. Az egész vitának nem is láttuk semmi hasznát, s azért Gragger feleletével a vitát abbahagytuk. Inkább ismétljük azt, a mit Raleigh² mond, a mikor az 1594-ből való *Egy makranczos hölgy megszéledítése* cz. darabról szól: «A szerzők közül, kik akkoriban a színpad számára írtak, csak egy embert ismerünk, ki meg tudta volna írni, s ez az ember Shakespeare maga. Ha be lehetne bizonyítani, hogy Shakespeare a szerző, e darab, mint fiatalkori működésének példája, rendkívül értékes okmány lenne. Ilyen bizonyíték híján azt állítani, hogy ő írta, csak homoktalaj volna újabb konjekturák épületének felállítására.» Mert azt el kell ismernünk, hogy a két darab azonos forrásból került, hogy Illei *lehetett* amannak is az adaptálója, de viszont elvárjuk, hogy elismertessék az is, hogy e lehetőség valószínűvételére *semmi bizonyítékunk sincs*.

¹ Ezt az adatok «igazolták».

² Shakespeare. Budapest, 1909. 121. l.

A *Fennhéjázónak* ma három kéziratos példánya ismeretes. Az egrí és gyulafehérvári példányok összevetése alapján Gragger azt vallja, hogy emez az egrinek másolata.¹ Magam azt a véleményemet említettem, hogy közös eredetinek másolata a kettő; alapítottam pedig ezt arra, hogy a Beöthy-féle kézirat a Molièrei nevekhez jobban ragaszkodott, de viszont a gyulafehérvári egyes részletekben, sőt egész mondatokban hívebben ragaszkodott a francia szöveghez. Gragger ezzel a megfigyeléssel nem foglalkozott. Nem is fontos, mert amúgy is kétségtelen, hogy Szabó József a maga kéziratkötetébe az egrí előadás szövegét másolta 1780 táján,² a gyulafehérvári kötet pedig a darabok előadatási évei alapján 1759—65-re tehető. Két 1764-ben színre került darabot találunk benne, egy 1758. évi előadásnak (Granelli *Manassesét*) és négy 1759. évinek adatát látjuk benne. Mint-hogy 1764-en túl egyetlen itt meglevő darabnak előadatásáról sem tudunk, hanem adataink szerint mind 1765 előtt került Kolozsvárt színre, természetes, hogy a *Fennhéjázó* gyulafehérvári másolatát nem tarthatjuk az 1769. évben Egerben előadott darab másolatának.

Erősen megrontott átalakítását találtam a kantai minorita-rend iskoladrámái között.³ A VIII. számú, *Stolander* című darabnak, mely szerzőjeül Miklósi Ambrus minorita szerzetest vallja, s 1774. febr. 6-án került a kantai kolostorban színre, argumentuma így

¹ Molière első nyomai . . . 10. l.

² Ezt könyvemben a Beöthy kézirat költeményeinek évszámai és adatai alapján írom.

³ Ismertetésüket lásd a kézdivásárhelyi főgimn. 1905/6. évi Értesítőjében P. Kovács Bernardin tollából. Forrásukra rámutattam E. Ph. K. 1910. évf. 54. l. Összehasonlításukat Szlávik F. csíksomlyói kollégám szíves segítségével szereztem meg.

hangzik: «Minekutána Stolander paraszt, de gazdag ember Dromulus szolgájától a bálúak mivoltát kitanulta volna; a bálban leendeni szokott eszem-izomra ásitozni kezdé. El is érte vágyát, mivel Nonhabeo hercegtől bálban invitáltatott, melyben, hogy dicsőségesen megjelenhessen, Dromulus okos szolgájától Titulus vásárlásra, deáknyelv és politia tanulásra ösztönöztetett. Helyben hagyá szolgájának tanácsát Stolander és az említett tudományokat csakhamar begyébe szedte. Ezek után a bálra szabott napon Nonhabeo hercegnél megjelenik. Ottan hogyan történt dolga? Olvasd, ha tetszik: Ita Poesis.» A kantai darab lényegesen különbözik a két *Fennhéjázótól*: ebben a férjhez adás már teljesen elesik. Az intrikus szerepe mellé itt is szolga lép, Dromulus, a fennhéjázó Stolander czélja is hasonló *Tornyos Péteréhez*: a bál. Vége is jobban emlékeztet a *Tornyos Péterre*: Stolander több ezer aranyat elveszít, s mielőtt a bál megkezdődne, haza szökik, a hol felesége jól elveri. Igaz, hogy Ventifax szerepe darabunkból teljesen hiányzik; a felsülés nem több, mint hogy Stolander a hercegnél a bál előtt kártyázni kezd, és kártyán veszti el pénzét. *Stolanderünk* — mint a rövid argumentum is mutatja — Molière darabjának önálló iskolai adaptatiója, és ha valamelyik *Fennhéjázót* Illei művének kellene mondanunk, legtöbb joggal a *Stolandert* mondhatnók. Hiszen a legnagyobb valószínűséggel jezsuita színpadról kerültek a darabok Kantára, és így Gragger sejtését, hogy Illei valamelyik *Fennhéjázót* olvashatta, akár erre a darabra is kiterjeszthetjük. Azok közül az érvek közül, melyeket Gragger a *Fennhéjázó* szerzőségének kérdésében emleget, itt mindenesetre megállna az, hogy Illeinek másik két műve is benne van ugyanebben a kéziratban: a *Ptolomaeus* és a *Tornyos Péter*.

Ha Illei szerzőségét nem is bizonyítja ez, arra bizonyára elég, hogy kétségtelenné tegye, hogy a *Tornyos Péter* kantai másolata nem vele azonos idegen forrásból, hanem Illei darabjából került ide, azaz, hogy ez az egyezés a *Tornyos Péter* fordított voltát magában még nem mutatja. A minorita szerzet kolostori színpadára a jezsuita színpadról két uton kerültek darabjaink épügy, mint a piarista, pálos vagy református iskolai színpadra: elvihették a jezsuita kollégiumoknak később az illető szerzetbe került tanítványai, de el is kérhették a közelfekvő kollegiumokból az egyes nagyobb sikerű darabokat. Mivel nálunk eddig a levéltári kutatás az iskolai színpadra vajmi kevés világot vetett, a hildesheimi protestáns Andreanum rektorának véleményét közöljük drámájának előszavából¹: «besondern auch man sich auf solchen Schlag den Vermeinend Kunstreichen und Scharfsinnigen Jesuiten bequemlich zu widersetzen könnte, oder ja ihn etwas nachkommen, wo nicht zuvor.» A csiksomlyói darabok forrásainak kimutatása is érdekes példája ennek a hatásnak. Jancsó Ferencz, a kinek neve szerepel *Tornyos Péter* kantai másolata alatt, mint szerzőé, már 1774. május 12-én előadott *Kincses Naso fősvény ember* cz. darabjában, melynek Simai *Váratlan vendégével* való sok hasonlatosságáról, közös forrásáról máshelyt fogok szólni, az egyik szolgának *Zsákosi* nevet adja, másik szereplője pedig *Tornyos Pál* nevét viseli. A *Kincses Násó* cz. actio bachanalisticának 1775. febr. 23-án színre lépett személyei közt megtaláljuk «Ventifak Gerebontziás diák, Ebhendi, Petymeges Mihály szolgája» nevét. A darab sommája pedig az első tekintetre is mutatja, hogy a

¹ Vö. Reinhard Müller, Beiträge zur Gesch. d. Schultheaters am Gymn. Josephinum in Hildesheim. 1901. (Progr.) 6. l.

Tornyos Péter van előttünk: «Kincses Násó (ezelőtt megrögzött fősvény öreg ember) ki akar magáért tenni a farsangon és az urakat vendégségre s bábra hivatja magához, 54 személyre rendeli az asztalt: azután szép ritka maskarákat készít a vendégeknek azután nagy szánkázást akar indítani, de a szolgája, Zsákosi és a Gerebontziás diák, Ventifak, ötlet szépen a vízre vévén rendesen megréfálják.» A tüzetes egybevetés is a teljes egyezést láttatja, csak a helyi vonatkozású élczek változtak meg a komáromi kiadásban.

Darabunk e helyt azért fontos, mert a *Tornyos Péter* keletkezésének idejét Illei jezsuita éveibe, tehát 1773 előttre helyezteti. Elesik ezzel az a *Mindenes Gyűjtemény* pozsonyi hírére alapuló feltevés, melyet Gragger is említ, hogy a pozsonyi papság iniciatívájára kezdett hozzá Illei a *Tornyos Péter* megírásához. Az azonban valószínű, hogy munkái komáromi kiadásainak okát joggal keressük a komáromi irodalmi társaság lelkes munkásságában. Fontos ez az érdekes kantai másolat azért is, mert most darabunkat teljes igazsággal helyezzük a jezsuita színpad alkotásai közé.

IV.

Gragger Róbert tanulmánya kellő világot vet arra, a mit Illei a *Bourgeois gentilhomme*-ból és a *Don Ranudo de Colibrados*-ból átvett, vagy azoknak hatása alatt írt meg *Tornyos Péter*-ben; ámde nem kevésbé érdemes annak a megfigyelése, a mit írónk tett hozzá a magáéból. Ha előbb a részleteket vesszük figyelembe, nem egy érdekes vonást találunk rajtuk. Az I. végzés 2. kimenetelében Lörintz a magyar népmese *Ostoba Gyurijának* tévedéseit utánozza; a II. végzés 6. kimenetelében pedig

Ventifax a ma is ismert furfangokkal dicsekszik el: vízzel telt tányérból kiveszi a pénzt, a nélkül, hogy kezét nedvesség érné; az asztal közepéről tenyerébe csúsztatja a pénzt, a nélkül, hogy hozzányulna; Ventifax Sárkány-furfangja is a magyar népmese garabonciás deákjának mesterségein alapul. Nem veti meg szerzőnk a szójátékokat sem. Lörintz figyelmeztető szava (A fekete leves utoljára maradjon) a közmondás eredetére ezélez; szó-élecek például: «az én hátomon kél, és sül-meg a dorongos fánk»; Lörintz azzal akarja lekenyerezni a vendégfogadóst, hogy biztosítja arról, hogy Ventifax «szájába, szívébe hordozza,» — «Bár inkább zsebébe hordozna!» — feleli a fogadós; Tornynos Péter uram pedig Lörintzet biztatja: «tanulj tinó, ökor leszsz belőled; vagy talán még estig Sárkány is.» «Már a mint tetszik — feleli Lörintz — de én ugyan magyarán kimondom, azért, hogy ökor, vagy Sárkány legyek, soha senkinek tinója nem leszek, se nem szolgálók.» A II. végzés tanulási jelene erősen mutatja, hogy a deák-közönség volt a néző. A latin, francia szavak elferdítései is a nevetség felkeltésére szolgáltak.

A darab maga Molière darabjának egyik lényeges mozzanatát hagyta el: Jourdain leányának dolgát. Illeinnél a cselekvénynek ezt a részét az erszénylopás foglalja el. Az intrikusoknak száma fogyott ezzel is; a motívum pedig — mint láttuk — az iskolai komédiákhoz vitte a tárgyat közelebb. Más szempontnál is értékesítette szerzőnk ezt: Tornynos Péter azon az oldalán sértődik meg a legerősebben, a melyet legjobban fitogtatott. Öcsésének is azt feleli: «Kitelik tőlem; kinek mi gondja rá?» Molière Jourdainjének jelleme egy vonással bővül: a kapzsisággal. Ez a kapzsiság háttérbe van ugyan szorítva a darab elején, de kitör Ventifax cselvetésére.

Magát ezt a cselvetést irodalmi forrásból ma még nem tudjuk kimutatni. Gragger, mint említettük, Kormos cseléhez hasonlítja. Az *Arabiai porban* is aranygyártásra, tehát kapzsisága kielégítésére tanítja Kormos az aranygyártót, és ép ezzel az ürügygyel csalja ki annak vagyonát. Simai *Váratlan vendégének* az a jelenete, a melyben a szolga urának pénzt szerez, inkább darabunk I. Végzésének 7. kimenetelére emlékeztet. Az efféle pénzszerző cselvetések nagyon gyakoriak lehettek az iskolai komédiákban. A szintén fordított *Kéntskapálóra* már utaltam. Maga ez a csel nagyon is beillik az iskolai drámák motívumai közé. Afféle büntető motívum ez, mint pl. a *Morus Tamás*-darabban¹ Morus tolvajlása. Ventifax sorsával a dráma végén nem is igen törődünk; nem sérti igazságérzetünket annak elgondolása, hogy a csaló elmenekül. Az egész csak eszköz volt Tornyes Péter kapzsiságának megbüntetésére.

Molièrenél Jourdain nagyravágyásáért azzal bünhődik, hogy leánya mégis a választotté, Cleonté lesz, és Dorant utján pénzveszteséggel is. Az út, a bünhődés útja Tornyes Péter sorsában is hasonló; kétszeres felöltözés, sokszoros figyelmeztetés után jut el mind a két hős bünhődéséhez. De Tornyes Péter sorsának csattanója más: a sárkány-maskarát Lörintz reá teríti, a vendégfogadás őt veri meg, a bál megghiúsulásával ő szégyenül meg. A hatás azonban egyenlő: Jourdain is bizonyára elátkozta nagyratörését és belenyugszik a nem előkelő, de becsületes Cleont házasságába.

Az erszénycsel darabunkban a tanulságot is megváltoztatja. Jourdain tetteiben jogtalant nem találunk Tornyes Péter azonban «varázslattal» akar pénzhez jutni.

¹ Vö. Masenius: Palæstra eloqu. lig. Col. Agr. 1683.

Ezt a különbséget nem a versek tanulsága fejezi ki, hanem — az iskoladramákban szokásos módon — az egyik figyelmeztető: Tornyos Pál. «Így van — úgymond — a ki hamissan kíván épülni, és erőnek erejével Úr akar lenni.»

Tornyos Péter alakja nem egy emberére illett a kornak. «In luxum hominum» a század második felének több költője kél ki. Péczeli is az úrhatnámságot teszi nevetségessé a *Béka és Söre* cz. meséjében.¹ Illei korába pontosan beléillik a darab. A mindenáron úri mivoltát fitogtatni akaró polgár nem volt ritka városainkban; nem mondhatjuk vakságát sem természetellenesnek, valószínűtlennek, melylyel Ventifax törére akad. Nemcsak a kapzsi, szenvedély elvakította ember természete magyarázza ezt, hanem az a misztikus tekintély, a mely a garabonciás deák alakját takarta. Hisz még a XIX. század első évtizedében adaptált losonczy darab² is a nép babonás félelmén épül fel. És az egész törvetés valószínűbbé tételére használta fel szerencsésen Illeink is ezt a népi alakot. Kettős hasznát látja tehát a darab Ventifax garabonciás-deákságának: az idegen csel valószínűbbé vált és — legalább külsőleg — magyarabbá.

Érdemes azzal a kérdéssel is foglalkoznunk, hogy darabunk alakjai mennyiben magyarok. Az, a mi első sorban teszi magyarrá őket, népies, sokszor a durvaságig népies magyar nyelvük. Magyar a környezet is, a melyben élnek; a színhely a nyomtatott kiadásban Komárom. Ventifax az almási hegyek alatt hagyta sárkányait; a

¹ Péczeli József Meséi. Kiadta Dr. Takács Sándor. Abafi-féle NK. 1887. Bpest, 67. l.

² Losonczy főgimn. Ért. 1906/7. Vö. még Munkácsi János: Garabonciás diák, tüneményes vígjáték három szakaszban. (Először adatott Budán 1834. aug. 23.)

szomszédsági viszony is magyaros Petymeges Mihálylyal, a ki épúgy magáévá teszi Tornyos Péter baját, s époly figyelmeztető tanácsokkal lép elő, mint az öcs, Tornyos Pál. A testvéri viszony is magyaros: az idősebb testvér örökli a családapá hatalmát és tekintélyét, mely ellen az ifjabb testvér még annyiban sem mer vétetni, hogy elmaradna a vacsoráról, hogy «ne hányja, vesse szemre az újdön új Politikus Bátyám, hogy éppen kedvét szegem, vagy nem tudok semmi Mórist.» Lőrintz alakja is, bár Don Ranudo Pedrójának mintájára készült, szavajárásával és eszejárásával mégis a magyar parasztszolgá hű képét mutatja. Úgy vagyunk vele is, mint Bessenyei Pontyijával, hogy irodalmi mintájához való szoros ragaszkodásának ellenére is magyarnak érezzük.

Csak az a feladat van még hátra, hogy a *Tornyos Péter*nek értékét határozzuk meg. Molière darabjához viszonyítva tagadhatatlanul gyengébb, sokkalta gyalóbb. Le Jay¹ írja: «Sunt hac aetate nostra non pauci, qui stare belle Tragœdiam posse non putant, nisi suum a fabula historiisve profanis argumentum, venustatem a mollibus amorum illecebris totam habeat, adeoque tragœdias in collegiis agi solitas idcirco aspernantur, quod illæ vel careant amore tenero, vel argumentum sacris litteris aut christianis annalibus plerumque acceptum debeant.» Sajnos, e vádnak a szerelmi bonyodalomra vonatkozó része *Tornyos Péter*ünknek Molière darabjával való szembeállításában megáll, mert a *Bourgeois Gentil-homme*nak fontos mozzanata esett ki vele a cselekvényből. Mint a *Fennhéjázó* mutatja, ennek a mozzanatnak a teljes mellőzését az iskoladrámák törvényei sem követelték meg; de a *Titus*² Metastasio-darabban maga Illei

¹ Bibl. Rhet. III. Parisiis, 1725.

² Illei J.: Salamon, Ptolomæus és Titus. Kassa. 1767.

sem idegenkedett a szerelmi bonyodalomtól. Itt mégis egy mozzanattal elégedett meg: a nagyravágyásnak egy garabonciás deák által való megbüntetésével. A cselekvény bonyolítása a Pontanusnál¹ legtöbbre becsült kettős bonyodalmon épül: a felismerésnek (Ventifax—csaló) és a viszonyok hirtelen változtának (gazdag—szegény) egybekapcsolásán. A szereplők megválasztása is megfelel a jezsuita dramaturgia követelésének: olyan emberek lépnek fel benne, mint a közönséges életben, s ugyanúgy cselekszenek, mint a közönséges élet emberei: hisz nem oly bölcsek, hogy ne tévednének, de nem is egészen rosszak. A drámai hármasegységet is megtartja írónk, sőt még a horatiusi «ne quarta loqui persona laboret!» szabálya ellen sem vét sohasem. Tanító célzatával a legfőbb követelésnek is eleget tesz, és így a jezsuita dramaturgia alapján sikerült darabnak kell mondanunk. Az ellenmondásokat, következetlenségeket sem szabad a mai kritika szigorú mértékével róni meg.

Nem róttá meg kora sem. Kelemen társulata 1795. febr. 16-án színre vitte,² — hogy milyen sikerrel, azt nem tudjuk. Semmi esetre sem szabad azt mondanunk, a mit Gragger állít, hogy megbukott. A kolozsvári színészek³ nagyváradi repertoirejában is szerepel, maga Kelemen is kiaknázza azt, a mi a világi színpadon is hathatott,⁴ de határozott hatását mutatja Hagymási

¹ Jac. Pontanus: *Poeticarum institutionum libri tres*. Ingolst. 1594.

² L. Bayer J.: *Nemzeti Játékszín története*. I. 325. l.

³ Közlötte Ferenczi Z.: *A kolozsvári színház és színészet történetében*.

⁴ Garabanczai, vagyis: az inas, atya és nász egy személyben. Adatott először Budán 1792. júl. 19-én.

Imrének két darabja, melyeket Takács¹ kivonata alapján is *Tornyos Péter*ünkhöz kell kapcsolnunk. Az elsőben «Kárvallott Marczi negyven forintját ellopta Csintalan Pista nevű szolgája, azt híven, hogy e tömérdék pénzzel nagy nembeli Estván deákká teszi magát. De terveit tönkre teszi a faluba érkezett Garabonczyás László deák, ki «nyolcz hónap alatt tizenkét iskolából nagy böcsülettel kicsapattatván», garabonczyaságra adta magát. Ez ügyes mókáival nemcsak az ellopott pénzt szerzi meg, hanem a tolvajt is megbünteti, kakason, garabonczyás köpönyegben végignyargaltatván őt a faluban . . .» Még több vonása ismerős a másik darabnak: «Nagy filit-falatra vágódó *Menyhárd* nagy tudósnak és kiváló embernek tartja magát; temérdek vándorlásokkal próbálta eszét; sok forékon, sok próbákon esett által. Természetes hát, hogy lenézi a littiom-fittyom falusiakat; megveti őket s kényesen lépdegél, mint a kúnok ebe a homokon. Mivel azonban fősvény is, «inakozás» nélkül veszi a meghívásokat a lenézettek részéről, a vendégségeken aztán «jól megvonja az eszem-izsom nótáját,» s annyit fal «mint a cigánynak fakó lova a zabhombárbúl.» Ezzel a nevetséges alakkal ismerősei sikerült farsangi tréfát űznek. Összebeszélnek «futamos nyelvű» szolgájával és «kalafinta-cselefendi» sógorával s elcsalják egy velencei tudósnak öltözött társukhoz, a hol először az oktondi filozófus, majd az álvelencei, végül a «bakbúzá Jakab zsidó» teszi őt csuffá.» Az első darab valószínűleg *Tornyos Péter*ünk hatása alatt készült, a másodikat azonban a *Menyhárd*-név, de a cselekvénynek is néhány mozzanata (filozófus, sógor, stb.) a *Fennhéjázó*hoz kapcsolja. A rövid argumentumból azonban csak sejtethetjük,

¹ Beöthy-Badies : K. M. I.-t. I. k. 590. l.

hogy egy látott előadás alapján készültek a darabok, melyet Hagymási talán jezsuita iskolai, de — nem lehetetlen, hogy világi színpadon nézett végig, hisz *Fennhéjázó* cz. darab is nem egyszer fordul elő a XVIII. század végének repertoirejában. Elkerült a *Tornynos Péter* a kantai minoriták iskolai színpadára is. Kis János¹ is szeretettel említi 1792-ben a darabot, Révai² pedig «comœdiam dictam Tornynos Péter festivum proprii ingenii fœtum»-nak mondja. A kort és a jezsuita dramaturgiát világítjuk meg most, hogy a darabot közöljük.

¹ Utazásai. (Olcso kvár) 119. l.

² Planum erigendæ eruditæ societatis Hung. 1790. Cand. 17.

TORN Y O S
P É T E R.
F Á R S Á N G I
J Á T É K.

SZÉRZETTE
I L L E I J Á N O S.



KOMÁROMBAN és POSONYBAN,
WÉBER SIMON PÉTER' Költségen 's Betűivel,
M. DCC, LXXXIX.

*Interpone tuis interdum gaudia curis,
Ut possis animo quemvis suffere laborem.*

Szarvas a forrásra

S bádjadtt madár ágra

Le-száll nyugodni délre.

Petr. Kis Vitzay Select. Adag.

pag. 246.

TORNYOS PÉTER

A játéknak summája.

Tornyos Péter Bált indít,
Reá költi mindenit,
Nem sajnálja tsak tessék
Az Uraknak a Játék. *rep.*
Maskarát ad s maga is
Fel-öltözik, ha veszt is
Nem sajnálja, tsak tessék
Az Uraknak a Játék. *rep.*
Nagy konyhát üt Fársángol,
Köldússá lesz, és tántzol,
Nem sajnálja tsak tessék
Az Uraknak a Játék. *rep.*

A jádzó személyek.

Tornyos Péter.
Tornyos Pál, Péternek Ötstse.
Ventifax, Garabontziás Deák.
Zöld-Fa Vendég-fogadás.
Lörintz, Tornyos Péternek
Ebhendi, Petymeges Mihálynak } szolgája.
Két Bóltos Legény.

Első végzés.

Első ki-menetel.

TORNYOS PÉTER.

De eb a híre! én sem leszek ám ez után bolond, hogy a pénzemet élire verjem, és tsak a ládába hagyjam heverni, mint a kotlós tyúkot. Hiszem nem is tudnák, mitsoda ember Tornyos Péter, ha vagy egyszer egy kis mulatságot nem penderíttene a Fárságon. — Azért ma, ma leszsz a napja, hogy tsak én is ki teszek magamért. Se feleségem, se gyermekem: minden rossz emberre pedig nem örömet hagynám a két száz aranykát. — Hopp — hopp — ugyan megropjuk ma a tántzot! Hopp — hopp — Lőrintz! te Lőrintz! ide, ide szaporán.

Második ki-menetel.

LŐRINTZ. TORNYOS PÉTER.

Lőr. Itt vagyok Uram!

Tor. Péter. Hol van a *Piskóta? Lemonáda?*

Lőr. A szapulóba.

Tor. Péter.¹ S hát a szapulóba tartják a Piskótát? Goromba! talán ugyan e félét nem eleget ettél Tornyos Péter' Udvarában, úgy é?

Lőr. Vólt részem benne Uram, vólt napjában háromszor

¹ Hozzá üt.

is; de ha a Vendégeket is ilyen pitykótával kínálod, nem leszsz köszönet benne.

TOR. PÉT. De, 's hát mért felelsz így he?

LŐR. Azért, mert magad parantsoltad, mikor Ebhendi Uram előtt asztal-keszkenőt kértél, és azt mondtam, hogy nints.

TOR. PÉT. No! másszor se mond, hogy nints; hanem azt mond, hogy a tsemegés Bóltba van a *Lemonáda* és *Piskóta*.

LŐR. Értem.

TOR. PÉT. Most pedig teríts asztalt száz ötven Személyre. — Az étkeket három fogásra oszszátok.

LŐR. Értem Uram: Az első fogás legyen borsó-leves, úgy é bizony? a második borsó? a harmadik törött borsó? Hát a fekete levest mikor adjuk-fel?

TOR. PÉT. Maradjon utoljára. — Az után add elő a külömb-külobb féle szép Maskarákat; rendeld-el a Török fejű, égő lámpásokkal ragyogó szánakat. Minden szán előtt, és mellett hat fáklyás, és meg annyi kótzag-tollas Legény, és Trombitás legyen.

LŐR. De hisz e bizony könnyű: tsak éppen az az ördögség, hogy egyetlen-egy szánat se találunk az egész Háznál, ha tsak a Patikából nem hozatunk.

TOR. PÉT. Meg kell lenni, ha mindjárt a fejedre állasz is. Hadd emlegessék-meg ezen a mai napon ezek a drágalátos Úri Vendégek Tornynos Pétert, hogy nem egy kotzipór, vagy tsak magának való ember.

LŐR. Hát lovakat kitől kérjünk.

TOR. PÉT. A lovak mind szép almás-szürkék legyenek, és bokkrétássok.

LŐR. Úgy Uram, de ha ló nints?

TOR. PÉT. Ennye¹ beste karaszszon' fia! Hát nem mondtam immár, hogy soha se említsd előttem azt a köldús szót, hogy nints?

¹ Ismét reá üt.

LŐR. Uram az imént mondtád, hogy a fekete leves utoljára maradjon: de ha mind így leszsz a vendégség, inkább mindjárt katonává leszek. Mert talán én sem vagyok éppen olyan sültt bolond, hogy a lovakról azt mondjam, hogy vagy a szapulóba, vagy a tsemegés Bóltba vagynak.

TOR. PÉT. Nem is azt akarom, te ostoba! nem.

LŐR. Hát mit?

TOR. PÉT. Azt, hogy mind arany tsatos *Liberiába* öltöztessd, és *Postilióra* fogasd, ama Frantziásson.

LŐR. Értem.

TOR. PÉT. No! ha érted, vidd végbe; és a Musikásokat is állítsd rendbe: a Trombitásokat az ablak alá; a Sípós' és Dobosokat az Udvar' közepére; a Hegedűsöket a Pitvarba; a Tzimbalmosokat a kályha megé.

LŐR. Hát a Dudás hová álljon?

TOR. PÉT. Ő lássa: hanem a *Nóták* mind *Valtzer* és *Lengyel Nóták* legyenek; nem pedig csak olyan Nagy-Idai Menueták. Én Petymemeges Mihály Komámhoz fordúlok azonban, még a Vendégek egybegyűlnek.

Harmadik ki-menetel.

LŐRINTZ.

Jól van! el-várhatod, még én néked asztalt teríttek. Sok a mi sok: az Őrdög se győzné. Másoknak készített vendégséget, és engemet abrakol minden nap kétszer, háromszor a nagy mendergős kantsukával. — Még borbitás, bokkrétás lovakat fogassak-be! és pedig ama Frantziásson — holott egy Kantzánál nints több az egész Ménesbe, és az sem az övé. — Parádéroz, hányja veti magát az Urak előtt, hogy így, 's úgy leszsz a vendégség. Pedig tudom, hogy utoljára is csak az én hátomon kél, és sül-meg a dorongos fánk. De engem utstse, nem várom én, hogy reám süljön a pattantyú. — Más Urat keresek magamnak. Mert ezt a *Komontziót* akár

kinél is meg-találom, és akár mikor, ha reá szorúlok. Isten hozzád jó Tornynos Péter.

Negyedik ki-menetel.

VENTIFAX és LŐRINTZ.

VENT. Hová, háová illy szíved dobogva Lőrintz? tehát tsak meg-úntad Tornynos Pétert?

LŐR. Uram! te a mint látom, Deákos ember vagy, hogy könyv nélkül is tudod a nevemet.

VENT. Óh szegény! ez még semmi. Én a Hóld' udvarában tizen-két Iskolát végzettem; mindent tudok.

LŐR. Ohó! a Hóld' udvarában? eb hidje: 's hiszem oda még a Hólló se repülhet. — Hanemha Őrdög vólnál. Mert azt mondják, hogy a kik tizen-két Iskolát végzették, azok mind, 's merő Őrdögök.

VENT. Lőrintz! tsak a szipák, és guzsalyosok' beszédje ez. Nem Őrdögök, hanem hogy tudnak kitsinyt-kitsinyt, tagadhatatlan.

LŐR. De uram! én tsak azt tartom, hogy mind egy Őrdög, akár Őrdög, akár Boszorkány: hát te mit mondasz rá?

VENT. (Ez ugyan elég simplex Frater forma; de még sem ütötték éppen tőkkel a fejét.)

LŐR. Uram! én ugyan még tovább akarok menni a lőttsel; de annyi mint az; hadd tudjam leg-alább, kinek hínak?

VENT. Monsuer, Monsuer, Hóld-Udvari, Szeretsen-Országi, Sárkány-házi.

LŐR. Ho, hó! de e bizony soha el nem fér a fejembe; mert hosszabb, mint talán az egész *Dominiumod*. Mond-ki kerék szóval rövideden.

VENT. Egy szóval: Ventifax Garabontziás Deáknak hívnak.

LŐR. Ventifás, Garabontziás Deáknak? — Mitsodát? tehát néked talán bizony Sárkányod is van?

VENT. Van igen is: de most az Almási Hegynek oldalában vagyon a Vendég-fogadónak irányában.¹

LÖR. (Tsak e mellé állok; mert igen okos ember a mint látszik,) No Ventufás Uram! szó a mi szó: de vallyon nem kellene é egy Szolga? hozzád állok.

VENT. Parula!

LÖR. Parula!² de mivel szegődött bér, osztott kontz, de tsak úgy, ha meg-tanítasz arra a tizen-kettődik Iskolára: mert ha az elsón kezdjük, tartok tőle, hogy igen későre válik Garabontziás Deák belőlem.

VENT. Nem bánom; fogd nosza ezt a könyvet.³

LÖR. De hát egy Sárkány-kölket adsz é nekem is?

VENT. Az is meg-leszsz, és pedig Tornynos Péterből fog válni.

LÖR. Mi a guta! az én Gazdamból Sárkány válik?

VENT. És még ma.

LÖR. No! Tornynos Péter Uram! *Postilióra* foglak ma minden órán, és pedig Frantziásson. — Úgy de édes Ventifás Gazda! a pénzre is igen ásít az erszényem; taníts-meg ebből a tudálékos nagy könyvből, mi úton, módon verhetném magamat két három garaskára?

VENT. Ej! ej! mit beszélsz Lőrintz? két három garasra rá sem nézek. Sött látod é ezt?⁴ Ennek még ma meg kell telni, és pedig Tornynos Péternek a pénzével.

LÖR. A patvart! ennye be derék, friss, okos gondolat.

VENT. Hanem hallod é Frater!

LÖR. Hallom Uram!

VENT. Tudsz é hazudni?

LÖR. Ehez senki sem értett jobban, mint én, még gyerek voltam; de már igen ki-nöttem belőle, és nem is illik a

¹ Rév-Komárom' szomszéd faluja, a mellynek homokos földje alatt egy igen jó boros pintze vagyon.

² Kezet fognak.

³ Egy nagy potrohós könyvet ád kezébe.

⁴ Mutatja az Erszényt.

bajúszomhoz. — Mindazáltal ha ugyan csak meg kell lenni, a hasznáért néki vetem magamat, 's még most is egész egy puttonnyal töltök-fel a garatra a hazugságokból, és pedig minden A, bé, ce nélkül.

VENT. Ember vagy Ötsém! 's hát lopni tudsz-é?

LÖR. De már ehhez nem szóllok; mert mindjárt sarkon szoktak érni, és igen félek az akasztó-fától.

VENT. No! ha nem tudsz, hagyj békét néki, és bízd én reám: majd meg-látod, mitsoda furtsán *dezertáltatom* én el a Tornyos Péternek sárga foglyait, hogy mikor ő készül a vendégségre, mi tartsunk *Bált*, 's együnk, igyunk.

LÖR. Óh! be nagyot tsuklott a hasam örömébe; 's mintha már is érezném a foghajmás kolbász szagot, és hörpögetném a Neszmélyi úrmös borotskát.

VENT. Valamit szemed, szád meg-kíván, minden megleszsz. Hanem előbb állítsd *Isvadromba* hazugságodat a Zöld-fa Vendég-fogadós ellen, a ki minden órán ide érkezik, és engemet keres az adósságok' Laistromával; igazítsd-el a mostani *módi* szerént, és mondjad, hogy nem vagyok itthon.

LÖR. De hátha el nem hiszi? vajki fortélyos ám ez a Nemzet, és igen tudja, hogy a nem akaromnak nyögés a vége.

VENT. Ha néked nem hiszi, el-hiszi nekem. Add vissza a könyvet, még a Tornyos Péter' erszénnyét ki-főzöm belőle, hogy 's miképp ejthessem-meg.¹ De te azonban ötet el ne hagyd: sött úgy bánný véle, mint eddig.

LÖR. Értem. — De Uram! kinek hínak? hadd halljam még egyszer; mert már is ki-röppent a fejemből.

VENT. Monsiur, Monsiur, Hóld-Udvari, Szeretsen-Országi, Sárkány-házi Ventifax Garabontziás Deáknak.

¹ Viszsa-veszi a Könyvet.

Ötödik ki-menetel.

LÖRINTZ.

Avansir, Avansir, Hóldvári, Szèrents-Országi, Sárkány-házi Ventifás, Garbantziás Deák! — — No! ugyan találtam én Urat magamnak! bezzeg nints Tornyes Péternek ennyi *Titulussa*. Mert ő mind reggel, mind délbe, mind az után, és egész setét estig tsak Tornyes Péter, 's nem több. — De az Avansir ugyan tsak ember, és talpig Deák! 's belőlem is nagy Doktor lehet mellette, vagy még talán Falusi Mester is valahol a Ketskeméti Pusztán, és pedig nem sokára. — — Sött már is sajdítom magamban, hogy mint-egy ég a fejemben az iszonyú böltesség, és szint úgy habzik, tajtézkik a temérdek okosság.¹ — De talán majd el-érkezik a Vendég-fogadás. Remek próbáját tudományomnak ő rajta mutatom-meg. Ide puttony!² Isvadromba hazugságok — — te ide — — te oda — — te meg ide — — sött ki-töltöm mind egy rakásra,³ hogy semmi se maradjon benne. — De ezekkel tsak akkor állok-elő, mikor más fortélyokból ki-fogyok. Mi! még sem vagyok ám éppen olyan gyáva, a mint Tornyes Péter gondolja! tsak hogy eddig nem mertem az eszemet mutatni előtte. *Omnia tempus habet*: a tök sem mindenkor virágzik. De imé a fogadás.⁴

¹ Ki-húzza a tsizma-szára mellől a legyezőt, és szellőt hajt magára véle, hogy valamiképpen meg ne gyúljon a feje.

² Elő-rántja.

³ Fel-fordítja a puttont.

⁴ Egy mostan módi nagy Kalapot vesz a fejére; és gaval-lérossan forgatja magát Lörintz.

Hatodik ki-menetel.

VENDEG-FOGADÓS, LŐRINTZ.

FOG. Jó reggelt Uram Kegyelmednek!

LŐR. (Ihon! be szépen meg-betsül! mindjárt észre veszi, hogy Deákos ember vagyok: de bezzeg hozza a nagy ördögös rovást is.) Irtóztató nagy obligátságival veszem szép köszöntését, 's örülök bődög fel-virradásán Kendnek is: hát mit beszélnek a Török háborúról?

FOG. Ventifax Uramhoz jöttem; valami kis *restantiám* — —

LŐR. Igaz, igaz, hogy a Magyarat a potrohós vad Pogány ugyan derekassan bolházgatja imitt, amott; de bezzeg a Magyar is ötet.

FOG. A rovást is el-hoztam.

LŐR. Tessék le-ülni; egy pár széket.¹

FOG. Nem sokból áll.

LŐR. De akár hány ezerből álljon is a puruttya Nemzet; még is tsak vissza-veszszük mi tőle a Ki-keletre a Tserkes Országot, vagy is *Servídt*.

FOG. A rovást is — — —

LŐR. Betsületes Nomenclatióját ha szabad tudnom?

FOG. Her-tőts Michli szolgálatjára.

LŐR. Ah! ah! Her-tőts Uram! a Zöld-fa Fogadós nem de? jól, igen jól ismérem híreről. Emberséges egy ember! kivált a Deákos Vendégekhez. Mansur Ventifás ugyan el nem felejt-heti, mindenütt, 's mindenkor szájába, szívébe hordozza.

FOG. Bár inkább zsebébe hordozna! de hagyjuk ezt mászorra; mert haza sietek. — Az ürmös-bor maga két akó, tizen-ki — —

LŐR. A minap ugyan nagy szánkázás volt Párisban, 's mintha a Tsillagok mind a Városra szállottak volna, úgy ragyogott minden felől a teméntelen sok fáklyáktól; de itt mi nálunk ma még százszor külömbet láthat Uram Kegyelmed!

¹ Maga elő-ránt.

Mert Tornynos Péter maga akar ló lenni, és pedig amúgy *Postilióssan* Frantziásson.

Fog. Hol vagyon Ventifax Uram?

Lőr. Az új bortól hálnak olly sokan; mert nagyon fortélyos, és ha sokat iszik valaki belőle, mindjárt meg-árt neki.

Fog. Az Isten akár hová tegye az új borát! nállam mind az újjat, mind az őt úgy iszszák, mint a Budai Törökök, és még a fejek sem fáj utánna, hanem csak az enyim, hogy meg nem akarnak fizetni. Hol Ventifa —

Lőr. Én nem tudom, mi leszsz belőlünk! ilyen szűk idő vagyon; 's még a jövőndőre is annyi károkat tesz a szántó-földeken a sok útálatos hörtsök, patkány, vakandok!

Fog. Ördög vigye hörtsökit, patkányját! én az adósságért — —

Lőr. Jól van, jól! de még elő-veszszük a földi mogyorót is.

Fog. Uram! én se mogyorót, se patkányt nem keresek; hanem adósságot. Be-megyek —

Lőr. Ne siessen Kegyelmed; hiszem rá ér még el-menni. Fársáng vagyon most: noszsza egy kis víg kedvetskét! húzzatok egy szép olasz Minuetet erre a Kótára: *Trállárom tyúk hús*¹ *jobb annál lúd hús.* 's a t.^o

Fog. Kérem, ne tzeremóniázzunk; szegény legény vagyok, nem szoktam hozzá.

Lőr. (Tsak nem fogja a fegyver) Her-tóts Uram! látom, hogy az ember Kendnek kedvét nem találhatja, ha mindjárt tseréppel vakarja is a hátát. (ide puttony) Azért ne politziazzunk; hanem mondja-el Kegyelmed miben jár? kit keres?

Fog. Ventifax Urat?

Lőr. Azt? ugyan azt! jaj! bár tsak előbb jött, vagy mindjárt meg-mondotta volna Kegyelmed!

Fog. Vallyon miért?

Lőr. Azért, hogy most nyúgszik. Mert a Sárkány igen meg-rázta, és egészszen fel-törte a nyerget alatta.

¹ Egyszer; kétszer meg-forgatja.

Fog. De talán csak bé lehet szállani?

Lőr. Oda bizony nem. Mert¹ eret is vágatott (el-mondom mind egymás után, és el-hazudom in *Compendio*) a lábát kötözteti. Nála vagyon a Borbély. A vérit nézi: olyan mint a korom; és talán meg sem él utánna. — — No! hiszi é Kend immár, vagy nem?

Fog. Nem biz én; hanem csak bé-megyek.

Lőr. Már ha hiszi, hiszi: ha nem, hát² itt van la! (lám meg-mondám, hogy így járunk véle.)

Fog. 'S mire való ez a puttony?

Lőr. Csak arra, hogy vegye a hátára Kegyelmed, 's menjen dolgára véle édes Her-tóts Uram.

Fog. Hó hó! Sógor! nem vagyok én Puttonyos. Ha bé nem mehetek hozzá, itt várom meg.³

Lőr. (Bár csak hoznák immár a Jantsárok, mert nem győzőm tovább hazugsággal.) Uram itt sokat ne szemetezz, igazán, és betsületesen ki-mondom: mert ezt a helyet sok Kísértetek járják még fényes nappal is; ha ördögöt fogsz, én oka ne légyek.

Fog. De Sógor! nem ijedek én meg minden árnyéktól; 's talán inkább én vagyok a Kísértet, hogy az adósságot keresem? Egy szóval: csak az, hogy meg nem akartok fizetni, ugy-e?⁴

¹ A puttonyból rendre szedi-ki a hazugságokat, és a Vendég-fogadósnak a lábai eleibe hányja.

² Fel-fordítja a puttonyt.

³ Le-ül a puttonyra.

⁴ Félre taszítja Lőrintzet, 's bé-töri magát az ajtón Ventifaxhoz.

Hetedik ki-menetel.

VENTIFAX, és a VÓLTAK.

VENT.¹ Tzo, tzo voulez vous? kotz limmel Batalion! fikkerment, szaprament! luder! plunder! szetzkó! touto Vendégfogadós? herausz! herausz!

Fog. Mi dolog? ez é a Ventifax?

Lőr. Nem mondám? imé meg-hólt, és már kísért a szégyén bújdosó lelke.

VENT. Venki, venki osurdui tausent million szekéren ment.

Lőr. Németül, Olaszúl, és Frantziául haragszik. Her-tőts Uram, tsak hamar bújjon a puttony alá; mert ugyan szűk leszsz a kaptza minden órán; sött még magam sem találok helyemet a bőrömbbe; úgy izzadok előtte.

Fog. Hát az adósságot?

Lőr. Ördög vigye az adósságát! meg-fizetik más Vendégek.

VENT. Herausz! herausz! kotz karaitzár! stern! plitzen!²

Fog.³ Há! Há! de esmérem én ezt a bújdosó, tekergő, fatsargó lelket a szőriről. Ni! ni! ni! hogyan tetteti magát a ravasz róka! El-megyek a szolgákért. Meg-kötöztetem; a Pillingérre ki-állítatom, a Komáromi új szekérbe *Postilióra* fogattatom.

Lőr. Hát ezt a puttonyt tsak itt hagyná Kend?⁴

¹ Dölgeng, hánykolódik minden felé, a Vendégfogadóst taszigálja, kergeti a nagy Könyvvel, a két szarvú sisak alatt, a rongyos Köpönyegben és földig érő sárkány farkkal.

² Neki-neki ugrik, mind egyiknek, mind a másiknak a Könyvvel.

³ Jól meg-nézi tetétől fogva talpig.

⁴ A hátára és nyakába veti néki.

Nyoltzadik ki-menetel.

VENTIFAX, LÖRINTZ.

VENT. Látod é Lörintz, hogyan kell a Vendég-fogadóst meg-tréfálni?

LÖR. Látom Uram! mert szinte el-hittem még magam is, hogy el-ment az eszed, vagy éppen meg-bolondúltál.

VENT. Úgy de még hátra van ám a hadd-el hadd. — — Még meg-kötöztet? — Pilingérre állíttat? — Ennye fától szakadt ostoba Nemzetsége! — — Hogy ő ki-tegyen egy tizenkét Iskolás Deákon! — forr a méreg bennem.

LÖR. Semmit se féljünk a veszett *generátát!* 's hiszen én is láttam még varjút a Karón, és le is tudom lőni. Itt a kardom.¹ Vagy élek vagy halok, Vendég-fogadóst szabdalok. *Quirausz* Her-tóts! kutya vólt minden butyrod! tsak *Quirausz!* Ide állj ilyen amollyan.² Vigyázz; mert most a bal-pofádat, — most a jobbat ütöm. — Most pedig a szíveden járok keresztül. — Hát a Szolgáid hol vagynak? — Itt úgy é? *Batalion Karót* állítottok ellenek.³ Sulder! presentir! macht an fertung! Schlagt an! Fajer! — Pu! pu! pu! pif! paf! pu!⁴ Pardont kértek? Nané haszna. Niksz, niksz pardon!⁵ Tsak bogározatok mind egy lábíg, a Vendég-fogadás után a más Világra. — Pu! pu! pu!

VENT. Szeretem a Katona vitézséget benned Lörintz! de a Deáknak nem szabad embert ölteni.

LÖR. Nem? Be kár! 's bár tsak még ne mondottad volna Uram! mert most mindjárt le-sóztam volna, akár az egész

¹ Elő-rántja a vas nyársot.

² A nyárssal le-tzirkalmazza, hová álljon-ki néki, és meg-vagdalkozik az árnyékával.

³ Négy szegeleltre osztja magát, 's most erről, majd amarról ostromolja, lövöldözi őket.

⁴ Forgolódik mind a négy felén a Karónak.

⁵ Egybe-vagdálja, kontzolja az árnyékot.

Nagy-Vezér' Táborát! úgy neki hevültem a szép győzedelemnek! — Presentir! schlagt an —

VENT. Hagyd-el! Mert én még más és rendesebb tréfára tartom ám a Her-tótsöt, 's meg-mutatom, hogy az én Személyemben Tornyes Pétert köti nyakon.

LÖR. Mi az ördög? tehát az én gavallér Gazdából még ma Sárkány is, Köldús is, és Rab is leszsz egyszersmind: No! nem el-hiszem, hogy a Vendégek között valaki ilyen Maskarát kívánna magára venni.

VENT. Magára veszi Tornyes Péter, csak előbb a pénzt szállíthassam-ki az erszénnyéből. — El-megyek hozzá, meg-udvarlom. Te pedig gyűjtsd-egybe a Vendégeket, a mint parantsolta.

Kilentzedik ki-menetel.

LÖRINTZ.

Már csak el kell járnom mindenbe. — De hát ha megtudja, meg, hogy két Háznak ebe vagyok! mit főzők? fúrok, faragok? soha be nem érem a magam bőrével, ha csak valaki ide nem adja a magáét egy kis árendába: még meg nem szűnik a fergeteg, és a hát dörgés. De imé Tornyes Pál, az Uram' Testvére! Ugyan mit akar? Talán utánnam küldetett! — Mit mondjak egy hirtelen néki? Már tudom. Jaj be meg-izzadtam, be meg-fáradtam! már az inaim is majd el-szakadtak, annyit futok, lótok.¹

Tizedik ki-menetel.

TORNYES PÁL, LÖRINTZ.

TOR. PÁL. 'S miben izzadtál úgy meg Lörintz? Talán engemet kerestél? A Templomban voltam.

¹ Le-ül, és majd meg fel-kel.

LŐR. A Templomban? No! én pedig hányszor kerültem meg a Templomot, és annyi eszem nem volt, hogy bémennem volna?

TOR. PÁL. Vallyon mire kerestél olly tűzzel lobbál?

LŐR. Mire? a vendégségre: Tornynos Péter Uramhoz. Nagy konyhát üttet! az étkeket három fogásra rendelte. Az után: ama drága, ritka Maskarákat, és szánkázást akar adni; és pedig mind bobítás, *Postiliós* lovakon, Frantziásson.

TOR. PÁL. Mitsoda? Az én bátyám indítana e féléket, a ki még magától is sajnálja pénzét? Nem hihető. Talán tsak füllentesz Lőrintz?

LŐR. No! nints különben! He-he! mi Tornynos Péter más ember ám immár, nem a ki volt, 's egész Frantzia. Hanem én el-megyek a többi Vendégek után: mert ha itt talál, ki-tépi még a szemem' szőrit is.

Tizen-egyedik ki-menetel.

TORNYOS PÁL, és TORNYOS PÉTER.

TOR. PÁL. Az én köszvény ette kezű Bátyám, Tornynos Péter, egész Frantzia? Óh vén bolond! éppen bizony néki való ez a gyermeki nyalánság! petzkelődés. — Szinte Bátyám Uramhoz indúltam.

TOR. PÉT. Én is¹ hozzád egynéhány tzifra, gyöngy-házaz nyelű késekért, három-ágú villákért, kalanakért, tálokért és kávé *Tátlzikért*.

TOR. PÁL. (Tátlit emleget; 's hiszen ez nem Magyar szó — tsak igazat mondott Lőrintz.) Késekért, tálokért? 's hát tanátsért nem? Bár azt kérne inkább?

TOR. PÉT. Ötsém, ne tanítsd Bátyádat. Fársáng vagyon: vígan legyünk: most az ideje.

TOR. PÁL. Úgy bizony! most hejje hújja! hegyen, völgyön

¹ Három üstökű nagy Parókaban, és ezüst sarkantyús Tzipőben, 's a t.

vendégség. Az után pedig koplaljunk egész Bőjtön. Ej! ej édes Bátyám Uram! ugyan mit tselekszik?

TOR. PÉT. A mit más Gavallérok; tegyen róla a ki bánja; ki-telik tőlem; kinek mi gondja rá?

TOR. PÁL. Ki-telik, ki-telik ma, és most igen. De hát holnap, s holnap után? Mi hátra is kellene ám néznünk.

TOR. PÉT. Ád az Isten akkorra is. — Ugyan Ötsém! ne émelítsd gyomromat az ilyenekkel; tanulj inkább magad is. Bátyádtól egy kis új *módit*, és a mit én ma, te holnap tselekedd. Ne fősvénykedjél; hanem vedd-elő az ebanyásza penészes pénzét, hadd szellőztesse ki ő is magát vagy egyszer az esztendőben; mutasd meg, hogy Tornýos Péternek Testvére vagy. Egy szóval: hagyd-el azt a ki-aggott régi *módit*, és a mostani Frantzia Világnak friss Politziájához szabd erköltsödét.

TOR. PÁL. Én? én ugyan nem, soha még élek. Jobb nékem a régi józan, okos mód szerént, napról napra betsületessen élnem, hogy sem egyszer jól laknom esztendőben.

TOR. PÉT. No Ötsém, már te lássad, akár mit tselekedjél. De én e mai napságtól fogva egész hajnalig mind *gaballérossan* viselem magamat, és az el rendeltt *Bált* mulatságot el nem hagyom senki kedvéért.

TOR. PÁL. (Tsak ki nem vethetem sarkából.) Bátyám Uram!

TOR. PÉT. Malomba hegedülsz. Sött öt órára szívéssen elvárlok magadat is, hogy fordúlj-meg leg-alább te is egyszer életed rendiben az Urak között, és ne légy olyan, mint egy lakat a háznál. Most meg-tekéntem Lőrintzet, haza ment-é? mit tsinál? és készszen vár é? Isten veled!

TOR. PÁL. Már a kést, kalánt 's a többit tsak el-küldöm néki; 's talán ugyan tsak magam is oda fordúlok arra a híres *Tzeremóniára*, hadd tessék, hogy Antal is bőjtől, és ne hányja, vesse szememre az újdön új *Politikus* Bátyám, hogy éppen kedvét szegem, vagy nem tudok semmi *Morist*.

Második Végzés.

Első ki-menetel.

TORNYOS PÉTER.

Piha! majd kudartzot vallok a vendégséggel. Jó reggel el-küldöttem; és még most is oda tekereg. Talán ugyan ő is csak a készhez akar ülni? De legény! a ki Szolga, nem Úr az — és eddig se ettél te én velem egy tálból tseresnyét. — Lőrintz! Lőrintz! Ennye ebtől tanúlt! csak nem érkezik. Majd szépen szállítottam, talán többet érek véle: Mert a mostani időkben még a Szolgák is reá vágynak ám a portzogóra; igen kényes gyomorral bírnak; 's egy átaljában nem szeretik, ha csak bottal hizelkedik az ember nékik. Lőrintz! Lőrintz! fiam! ne egy kis szalonna, rosolis! — Nints semmi haszna. Már mi leszsz a Bálból? — Félek tőle, hogy még ma sárba ne hagyjon a kutyába teleltt rosszsz kölke! Hanemha magam látok mindenhez? Ez pedig nem illik hozzám Tornynos Péter-hez. — Csak elő-keríttselek! a szép szó után be meg-tanítlak a kesztyűbe dudálni gaz ember!

Második ki-menetel.

VENTIFAX, TORNYOS PÉTER.

VENT. Akarom, hogy fris jó egészségben látom Tornynos Péter Uramat!

TOR. PÉT. (Ihon! mihelytt jobbatskán füstölög a konyhám, a tisztelet, 's betsület is mindjárt szem látomást nevelkedik.) Esméretlen szolgálja Uram Kegyelmednek!

VENT. De hogy esméretlen.

TOR. PÉT. S hogyan, honnan esmérne Uram engemet?

VENT. Hogy ne esmérném? mikor az egész Városban

egyebet nem hallok, hanem hogy Tornynos Péter Uram egy született Világi Gavallér.

TOR. PÉT. Jól is mondják! Nó! ma szívesen látom Kegyelmedet is egy darab Tehén-húsrá, az után valami furtsa Maskarára, és *Isilitádára*.

VENT. Kedvesen veszem Úri *Favoridáját*, igen is el sem múlatom. De mintha valami Alterátziótskája volna jó Uramnak? talán a sok gond, az Asztal és a Vendégek iránt? bízzuk másra ezeket: arra való a tseléd; parantsoljon néki.

TOR. PÉT. Igen is arra való volna, ha volna: de hiszen éppen ez bántja a bötöt. Mert Lőrintzet (talán láthatta valahol Kegyelmed) jó reggel el-küldém a Vendégek után, és még most is oda hordozza a Manó. Már majd le kellene űlni az asztalhoz, és még se kés, se kalán, se abrosz, sem semmi a teremtettt ég alatt.

VENT. Láttam, mikor a Vendégeket hívta: de annak még a szeme sem áll jól: hányja a sok zöld kerekeket: kaprozik, és mint a holt részeg, úgy tántorog ide 's tova az útszákon. Én soha el nem szenvedném tőle ezt a vakmerő gorombaságot.

TOR. PÉT. Egy kis fölöstömöt adtam néki szokásom szerint; talán attól szédeleg a lába: avagy hihető, hogy midőn a Vendégeket hídogálta, imitt, amott többetskét hörpentet. Mert egyszer, másszor ő is egy két kortytyal az itzét megszokta szerezni magának, ha lekaphat a pintzébe.

VENT. Már akár mint 's hogyan történt légyen, de én el nem szenvedném.

TOR. PÉT. De hát, mit van mit tennem?

VENT. Uram! ha tsekély tudományommal akarsz élni, soha még a Világ nem boszszont többet, 's olyan leszsz, mint ama Róka-kölyök, kedvedet kereső, szeléd és engedelmes.

TOR. PÉT. Jó Uram! talán ezer Mester, hogy illy bátran bíztat?

VENT. Sött meg-tselekszem, hogy itt mindjárt Sárkány váljon belőle, és meg-nyergelhesd.

TOR. PÉT. Meg? és minden boszorkányság nélkül? —

Ennye eb vólt a bak szekere! be szeretném látni nagy tudományodnak ezt a rendes Remekét! De hát osztán ki udvarolna a vendégségben? — hanemha megint vissza-térítenéd magába?

VENT. Ez is csak semmi én előttem; többet mondok: ha tetszik, még Uramat is meg-tanítottam reá mindenek' láttára.

TOR. PÉT. Jobban is szeretném, ha magam üzhetném véle ezt a tréfát. — De vallyon hogyan tanulhatnám én meg ezt a fertelmes szép Mesterséget?

VENT. Ebből.¹

TOR. PÉT. Jaj! már biz én se Deákúl, se olvasni nem tudok illy nagy kamasz Könyvből.

VENT. Erre is helybe meg-tanítom.² — Mondja utánnam: csak rajta: semmit se féljen: A, b, ab.

TOR. PÉT. A, b, bab.

VENT. B, e, be.

TOR. PÉT. B, e, eb.

VENT. Helyessen!

TOR. PÉT. Ennye, be könnyű! Uram! még a fejem se fáj bele! 'S hát már én ezzel ugyan csak Deákos ember vagyok? úgy é?

VENT. Annak is pedig a lángja.

TOR. PÉT. A lángja? — No! még mit kell tanulnom hozzá, hogy egész *perfectióra* menjek? mondjuk-ki! mert úgy neki rugaszkodtam a Deákságnak, hogy talán soha Görögül se szóllok.

VENT. Már akár mi ki-gondolhatót akar mondani; nézze ebbe a Könyvbe, és olvassa folyvást. — Próbáljuk — mit akarna kimondani Deákúl?

TOR. PÉT. Ezt a köszöntést: *Isten éltesse Úri Vendégeimet.*

VENT. Igen jól van; már olvassa bátran: *Vivant.*

TOR. PÉT. *Vivant.*

VENT. *Magnifici Domini Hospites.*

¹ A Könyvet mutatja.

² A Könyvet meg-nyitja.

TOR. PÉT. *Magnifici Domini Huspites.*

VENT. Imé! melly szépen megyen a dolog, és minden erőltetés nélkül!

TOR. PÉT. Uram! no, hiszen tudja az egész Város, ki, 's mi vagyok; de betsületemre mondom, hogy soha sem hittem volna ezt a nagy *facilitást* a Deákságban. — Óh! óh! ugyan nagy bolondság azoktól, a kik hat, hét, s nyóltz esztendeig is mind nyalják falják azt a hitván ténta levet; és még sem tudnak ki-tzepelődni az Iskolákból! 's még akkor is, ha kérdik tőlök, hogy *által-vető* mit tesz Deákul, tsak el-tátják a szájo-kat, 's azt sem tudják, hogy tök é? vagy túrós-étek? holott én ihon mindenek' hallottára olly hamar által-estem minden tudományokon. — Tsak a kár, hogy mind így nem taníttanak az egész Világon, és előre is mindjárt nem eme nagy *Compendiumból*. — De még mit tud Uram Kegyelmed? mert tapasztalom, hogy egy éktelen okos ember: én pedig a tanulást nem szégyenlem, ha őszbe tsavarodtam is már.

VENT. A többi között még azt is meg tudom tselekedni, hogy a pénz soha ki ne fogyjon az erszényből, akár mennyit adjon-ki az ember belőle. De ez tsak tsekélység; hanem —

TOR. PÉT. Mitsoda? tsekélység? kérem jó Uramat, meg ne vesse mai mulatságomat, és *comperiáljon* szegény házom-hoz. — Mert szükítem Vendégeimet, akár kik léendjenek, hogy tsak egy legyen közzülök ilyen mély és bölts *scientiájú*.

VENT. Imé! hogyan pökdösi, szórja Tornyes Péter Uram a Deák *terminusokat* még szándékán kívül is?

TOR. PÉT. Igaz biz az, még most veszem észre, hogy *deákizdlok*, 's szint úgy pereg a nyelvem rája. Hálá Istennek! már ebben sem félek, hogy ki-fogjon rajtam akár mitsoda fogas Prókátor is, vagy hogy nyelvemhez ragadjon a nyálom, akár a Törvényből, akár a *Philosófiából*, akár a *Medicából* légyen is a *Discursus*. — Hanem még azt az egyet szeretném tudni, hogyan maradhatna-meg a pénz az erszénybe, ha ki-adja is az ember? mert ez is ugyan szokatlan nagy *rarietás* volna; és ha meg-tanúlhatnám hirtelen, én is meg-mutatnám, mitsoda *liberiális* egy Gavallér Tornyes Péter.

VENT. Jól meg-nézze, Uram, ezt az erszényt!

TOR. PÉT. Látom, jól látom, hogy ugyan derék, 's tágos torka van néki.

VENT. Töltse-meg arannyal, kösse-bé veres pántlikával, hozza ide, és szaporán el-igazítom, hogy soha ki ne fogyjon.

TOR. PÉT. Inkább ládástól el-hozatom — Lőrintz!

VENT. Nem szükséges a láda; mert tsak az erszény legyen teli mindenkor arannyal, bőven 's úntig elegendő leszsz. *Natura paucis contenta*, azt mondja a Deák.

TOR. PÉT. Igaz biz az; mert a Magyarnak sem kell több, tsak mindenkor elég, és *sine defectu* legyen. — De hát már azt a roszzs Fitzkót hogyan teszszük Sárkánnyá?

VENT. Nem kell hirtelenkednünk véle, 's egyszersmind többhöz fognunk: azt is megmutatom, tsak az erszényt töltsük meg előbb: mert a pénzre szüksége leszsz ma Tornynos Péter Uramnak mindenek előtt.

TOR. PÉT. Ez is igaz, mind szent igaz, a mit beszéll, Uram! Kegyelmed: mert a mostani Világban ruha tisztesség; pénz emberség. — Tüstént meg-töltöm az erszényt, 's visszahozom, még a Vendégek egybe-számosodnak; kik előtt is hogy illendőképpen *respectálhasam* jó Uramat, kérem betsületes nevét?

VENT. Mivel Deákos ember Tornynos Péter Uram, Deákúl mondom-ki: az én nevem: *Monsiur, Monsiur, Ventifax, Nigromanta de Cacabo Lunae, et caetera, et caetera*.

TOR. PÉT. Isten tartsa, éltesse, számos esztendőig, mindjárt vissza-térek *Et cetera, et cetera* Uramhoz.

Harmadik ki-menetel.

LŐRINTZ, VENTIFAX.

LŐR. El-jártam mindenben, édes *Perillustris Mansur* Uram! A szarka tsereg minden felől, érzi 's várja is immár a Vendégeket a *Bálra*; és nints egyéb hátra, hanem, hogy Tornynos Péter Uramat meg-nyergelhessem.

VENT. *Quod cito fit*, egy fog-hajmát sem ér: ne siessünk véle, míg a pénzt kezemben nem látom.

LŐR. Hát még sem hozta-el a vén sas?

VENT. Már az órrára akadt a horog — hanem Lőrintz, ha ugyan csak meg akarod nyergelni?

LŐR. Meg, meg biz én tréfából.

VENT. Vesd rá magadat, hogy először ő tegyen tégedet Sárkánnyá.

LŐR. Ho, ho! nagy fát mozgatsz Uram! hát az után hogyan lenne ismét Lőrintz belőlem?

VENT. A mint ő belőle Tornýos Péter: bízd reám a dolgot.

LŐR. No! hát azt sem bánom, a hasznáért — eb hele. — De hogy a patvarba leszek én ma sárkány, és Lőrintz is egyszersmind? ez ugyan nagy *subtilitás*.

VENT. Nem tudsz é valahol egy heverő Medve-bőrt?

LŐR. A híjába vagyon egy kopott.

VENT. Vedd-elő, 's mikor bé-küld a Kamarába, öltözz belé; midőn pedig read olvas ebből a Könyvből, négy kéz láb jöjj-ki eleibe.

LŐR. Hát ha a kötő-féket a fejembe veti?

VENT. Vesd-ki hirtelen, kerítsd az övébe; ülj reá; tsúfold-meg, és öld-meg a kereket utánnam, tudod hová? a hol pajtásaink szomjan várnak.

LŐR. Hát illy könnyen válhatik az emberből Sárkány? Én azt tudtam, hogy tudja mitsoda boszorkányság a Mesterséged. — De ezért bizony el nem viszen ám az Őrdög.

VENT. Mért is kellene a Természetet erőltetni? mikor *pure, praeicse naturaliter* is végbe mehet a dolog?

LŐR. Igaz biz az, hej! csak jó az okos ember a háznál.

VENT. Én azonban meg-tekéntem a Sárkány-fészket.

LŐR. De a pénzt hoszszú pórázra ne hagyjuk. Mert Tornýos Péter, ha Gaballérnak mutatja is magát, még sem hányja ám ki a pénzt az útszára.

VENT. Hanem te! Deákul ne beszéllj ám véle: mert legottan ki-nyílik a szeme, 's megsajdítja, hogy öszve-szúrtuk a levét.

LÖR. Mitsodát? hát ő is tud már Deákul? éppen! néki való az arany peretz.

VENT. Tud, tud ő is immár kitsinyt-kitsinyt; de megadja az árrát.

Negyedik ki-menetel.

LÖRINTZ.

Egész tsiga-biga az életem a nagy Deákságom után! mert a tizen-ketődik Iskolát ki-tanúltam ugyan minden betsűlettel, igaz: de még sem tudom, mi leszsz ma belőlem estvélig! Mert tornyos Pétert akarja Sárkánnyá tenni, és nékem kell bőribe öltöznöm. 'S hát ha addig előbb áll véle az ezer Mester Ventifax, és ugyan csak én maradok a Sárkány képibe? be meg-bolháznák a Medve-bőrt rajtam! — Elöl tűz, hátul víz: mi tévő légyek? Talán jobb leszsz, ha előre megkövetem Tornyos Pétert, és meg-beszéllem — Nem — várjunk időtől, és még a pénzt ki-okoskodja tőle: és az után én is arra fordítom a köpönyegemet, a merre a szél fú. De szinte reám üt az újdun új Deák. — Félre veszem magamat; mit akar?

Ötödik ki-menetel.

TORNYOS PÉTER, LÖRINTZ.

TOR. PÉT. No! no édes erszényem! ne félj immár, hogy a lapos guta meg-üssön, mert el-igazítja *Et cetera* Uram. Tsak azért is még más három fogás legyen az asztalomon. Hiszem, rég, hogy mind törtem a fejemet rajta, hogyan, 's honnan lehet, hogy a Deákos embereknek mindenkor tsak vagyon, akár mennyit költenek is? 's imé! már ezt is tudom: onnan vagyon, mert tudnak eszekkel élni, és az erszényeket mindenkor teli tartják. — Lőrintz! — Lőrintz! — tsak nem kerül-elő az eb ágyán kotlott! várrá Sárkány! mert —

LÖR. Hallom Uram!

TOR. PÉT. Hát itt vagy? (Ennye kutya vólt a bak szekere, talán ugyan mindent meg-hallott az erszényemről.) Hol *czéklámus*, hol *vágámus*, he, lurco?

LÖR. Uram! még Czéklát nem vágtunk, mert nem parantsoltad.

TOR. PÉT. (Jaj! be nehéz a Deákos embernek a Deákalannal egyezni.) Nem Czéklát emlegetek, koridon, nem; hanem azt; hogy hol a patvarba kószáltál, tekeregtél, fatsarogtál egész nap-estig? nem érted?

LÖR. Ezt értem; mert mind Magyar szó; de a másik igen Deákos: én pedig Deákúl nem tudok.

TOR. PÉT. No! ha nem tudsz, tanulj tinó ökör leszsz belőled; vagy talán meg estig Sárkány is.

LÖR. Már a mint tetszik: de én ugyan magyarán ki mondom, azért, hogy ökör, vagy Sárkány legyek, soha senki nem tinója nem leszsz, se nem szolgállok.

TOR. PÉT. Óh te *simplex Frater*! nem érted a dolgot. Hanem hol kószátál reggeltől fogva.

LÖR. A Vendégek után; és Tornyes Pál Uramat hajháztam a Templomba.

TOR. PÉT. Ott, ott oktondi! hát a Templomba hajhászszák az emberséges embert? Hát az asztalt?

LÖR. Az asztal biz olyan, hogy akár ki lova-fia is hozzá ülhet.

TOR. PÉT. Tzo-ki, tzo-ki előlem paraszt gatyából esett. — Hát lovakat hivatok én *Bálba*? vendégségre? Majd, — majd, — (De, ihon érkezik, *Et cetera* Uram) Menj a Bóltba Citromért, Citrom-léért, *et cetera*, *et cetera*. Hanem még más három fogás legyen az asztalon.

LÖR. Értem, az első a Lentse? a második a Lentse-leves? a harmadik törött Lentse? ugy é bizony? De már ez éppen Fejedelmi vendégség leszsz: hanem, hát ha meg is kell adni az árrát?

TOR. PÉT. Nem ebre bízták. — Izibe — még is itt vagy? Eredj, eredj mindjárt *stanti pedi*.

Hatodik ki-menetel,

VENTIFAX, TORNÝOS PÉTER.

VENT. Ugyan válogatott goromba szolgál ez Tornýos Péter Uram! nem hittem volna; de régen mind hallgatom darabos feleléseit.

TOR. PÉT. (Tsak ki-tetszik a szeg a zsákból, és meg-látszik, hogy nem járt Iskolába.) De más letzkére fogom minden órán, és ki-rázom belőle a *gorombismust*; tsak előbb a pénzt állapítsuk-meg az erszénybe. Siessünk is véle, hogy a Vendégek rajta ne érjenek a *Paraxison*; mert majd seregessen jönek udvarlásomra, és meg-ígézhetnék az aranykákat!

VENT. Noszsza! fogjunk hozzá, az után többeket is mutatok, ha fog tetszeni. Hol az erszény?

TOR. PÉT. Itt van.

VENT. Veres é a kötő rajta? mert ez is egy dózissa a Mesterségnek.

TOR. PÉT. Veres.

VENT. Hány arany van benne?

TOR. PÉT. Tsak két-száz ötven.

VENT. Mindjárt vetettem magam is hozzá, hogy se több se kevesebb. Elég is 250. arany mindenkor akár mitsoda Gavallérnak, ha soha el nem fogy tőle. Már tegyük az asztalra.¹ Hozassunk világot, hadd ütöm rá a petsétemet.

TOR. PÉT. Mihály Deák! — Lőrintz! — vagy inkább magam megyek, hogy meg ne tudják.

VENT. A mint tetszik, nékem mind egy.²

TOR. PÉT. Ez is itt van, tsak valaki meg ne lássa a Paraxist.³

VENT. Már vége van ennek is: tegyük el: három óra múlván fel lehet bontani, és költeni belőle bőven, bátran; 's

¹ A nagy Könyvből reá olvas.

² Az alatt el-tseréli az erszényt.

³ Ventifax bépetséli az erszényt.

mindenkor tsak annyi marad benne. De másnak meg ne mondjuk az *Experientiát*; mert nem akarnám, hogy éppen *communis* legyen tudományom.

TOR. PÉT. Szépen köszönöm jó Uramnak! már pedig örömet meg-is hálálnám drága fáradságát; de bé vagyon petsételve.

VENT. Nékem nem szabad az e félékért semmit el-vennem: elég, hogy szolgálhattam.

TOR. PÉT. Lehetetlen! ennye be szép szoros régulában vagynak ezek a Bóltsek. De még ugyan tsak én sem akarnék éppenségesen semmi háláadással nem lenni: fel-szakasztom az eb szülte petsétjét; hiszen megint reá üthetjük.

VENT. Kérem ne tselekedje! mert oda, 's porrá leszsz minden okoskodásunk, és azonnal el-változik a pénz, ha három óra előtt háborgatjuk.

TOR. PÉT. No! hát el-teszem, hadd érjen-meg jól.

VENT. Még a többi Mesterségemet is szívessen meg-mutatnám, ha nem *incommodálnék* véle.

TOR. PÉT. Ha sokáig nem tartana, mert alig várom a három órát 's talán már el is kondétotta?

VENT. A Deákos embernél árkot nem ugrik az óra; hanem meg-tartja a rendet: először egyet, az után kettőt szokott ütni, és úgy jár a háromra.

TOR. PÉT. Igaz, hiszen a kő kotzogta órája nálam is úgy járt még eddig: de mióta a pénzt el-petsételtük, nem tudom, mit érez, mintha mind *kalopérozva* járna. Azért tsak szóval mondja-meg az Úr a mit mutatni akar: mert a Vendégek talán várnak is immár.

VENT. Töltsünk egy ón tányérba akár bort, akár vizet; a közepére pedig vessünk egy aranyot; a tányér' közepéből ki-veszem a pénzt, úgy, hogy a kezemet semmi nedvesség nem éri.

TOR. PÉT. Soha bizony annyi fát, mint az erdön! és a vizet ki nem tölti az edényből, úgy-é?

VENT. Nem: Az után tegyük ugyan azt a pénzt ennek az asztalnak közepére; és hozzá sem nyúlok, még is ide

a tenyerembe kell néki tsúszni, mászni, mintha eleven volna.

TOR. PÉT. Jó Uram, a mint látom, ki-tanulta minden erköltsit a pénznek! nem tsuda, hogy meg is tudja marasztani az erszénybe. Hát a bor iránt nem tudna valami szép *Inventiót*?

VENT. Tsak a tsizmám' sarkát nyomítom-meg, és akár Tokai, akár Betzkói bort kíván valaki tőlem, azt bortsáttok-ki a torkom tsapján, a gégémen.

TOR. PÉT. Az Istenért! ne nevezzük a Betzkói bort; mert olyan, hogy még a Medvét is meg-bődíttené; hanem a Tokaival tartsunk; ha *Esperentzát* akarunk tenni.

VENT. Nékem mind egy: mert semmiféle bort meg nem áll a torkom. El-hagyom a többit, mert talán ezekkel is únalmas vagyok.

TOR. PÉT. Sött egész nap el-hallgatnám örömet, ha időm volna reá. Mi többre betsülöm ám én az ilyen bölts beszédet, a szalonnás káposztánál: és pedig még látni is akarnám *paraxisban*.

VENT. Meg-mutatom a Vendégek előtt.

TOR. PÉT. No! de már ez egész Úri mulatság leszsz ma a házamnál. Nem el-hiszem, hogy a Fárságon még tsak egy *Bál* is lett volna hasonló hozzá.

VENT. Hát ha még azt is meg-tselekszem, hogy ezek az Úri Személyek mindjárt mind füttyöljenek, és székestől lejtőt járjanak.

TOR. PÉT. Ezt is hagyjuk akkorra, mikor leg-jobb *hármóniába* leszsz az asztal.

VENT. A mint parantsolja.

TOR. PÉT. Inkább azt kívánnám immár tudni, hát a Lőrintzből hogyan leszsz ma Sárkány? 's miképpen bánjak véle?

VENT. De ehez már több időtske kívántatik, hogy meg-fejtegessenem. Most pedig, a mint tudom, jó Uramnak haza felé kell sietni, és nékem szint úgy szállásomra.

TOR. PÉT. Igen jól leszsz; menjünk tehát együtt.

VENT. Nem ; éppen nem : hogy a Lórintz meg ne lásson bennünket : mert ravasz ő, és könnyen fel-üthetné a tromfot. Azért én erre veszem útamát, hanem itt hagyom addig a Könyvet tarisznyámmal együtt viselje gondját, 's mutassa-meg Tornýos Péter Uram, mitsoda Deákos, bölts egy emberré vált egy *Discursusomból* : majd vissza-térek udvarlására.

TOR. PÉT. De hogy az Urak előtt egész illendőséggel tisztelhessem, kérem még egyszer becsületes *Nomenclatioját* ?

VENT. Amansur, amansur de Carabo Lunæ.

TOR. PÉT. No ! el-várom Amansur Luna Uramat. Hanem mellém üljön, hogy mihelytt elüti a hármat, a petsétet fel-bonthassuk.

VENT. A mint fogja *applacidálni*.

TOR. PÉT. Hát Addig ugyan tsak nem lehetne ?

VENT. Nem egy átaljában : mert a mint mondám, legottan el-változik a pénz, ha a *Praescriptiot* meg nem tartjuk.

Hetedik ki-menetel.

TORNÝOS PÉTER (*egyedül*).

Tsak attól tartok, ha meg-tudják, hogy Deákul tudok immár, és a pénzem is meg-*solidálodott* erszényembe, holnap mindjárt Bétsbe küldenek egy kis *Legátioval*. Ezért pedig talán ki-vájnak sokan mind a két szemem' világát, ha lehetne, úgy meg-irigylenék. — De hiszen ide haza sem lehet a Város bölts okos ember nélkül — vagy pedig, ha ugyan tsak reám szorúlnak, nem bánom : el-megyek akár a Tiszán-túl is. Mert az Úri bitsak sem heverhet mindenkor ládába, hanem ezt is elő-veszik egyszer másszor a híréért ; és így én sem ülhetek szüntelen tsak a Könyvek között a *Bibliothécába* : hanem a Nap-fényre is ki kell menni annak idejébe. — — De az Ötsémet látom ! nyilván a késeket 's tálokat hozza. — Hó ! késő vásár ! nem kell költsön, és a szomszédból semmi — elég van a Bóltba. A három óra, és ez az erszény *contentál* mindenért. — Deákul szóllok néki, halljuk, mit mond reá ?

Nyóltzadik ki menetel.

TORNYOS PÁL, és TORNYOS PÉTER.

TOR. PÁL. Áhá! hogy a Kánya egye-meg a nagy vendég-ségét: majd meg-döglik a Vendég, míg asztalt terítnek. Én két katona-bélest meg-ettem immár, még sem győzőm várni. Itt vagynak a kések.

TOR. PÉT. Amansur, amansur, Domine Frater! tardé, tardé!

TOR. PÁL. Ugyan mit tréfál Uram Bátyám éh gyomorra?

TOR. PÉT. Ötsém ez nem trefa, hanem merő válagatott Deák *Beneventálás* — hát nem érted?

TOR. PÁL. Én nem. Mert elég derék Deákot esmértem én teljes életem' rendiben; de egyet sem híttak Amansirnak, hanem *Audias, Venias* vólt a neve: 's talán bizony Bátyám Uram Deákul akar tanulni vénségére? — Koporsó, koporsó Kendnek immár, nem a Deákság!

TOR. PÉT. (Hijjába! tsak Magyarúl kell vele szóllanom természetem ellen is) Ötsém! hagyjuk a korsót a vendég-ségre, vidd-viszsza a késeket is; már nem kívántatnak.

TOR. PÁL. A bizony rendes! hát tsak kettetskén leszünk abba a híres Bálba?

TOR. PÉT. Mind ott lesznek, valakiknek fog tetszeni; de a más késit még sem törli senki az abroszomhoz. Elég van a Bóltba, kés, kalán, minden.

TOR. PÁL. Van, van, de —

TOR. PÉT. Mit de? *Pecunia* pénz, azt akarád mondani, úgy é? Ne kéméld a másét: nem Apád kereste! Adott Isten eleget, és három óra után is tsak annyi leszsz erszényembe, akár mennyit költsek belőle. Akkor szóllítom még elő a sok körmötzi Sasokat! néked pedig ne előre is egy két pár — tsak mutass osztán egy kis jó kedvetskét a Vendégek előtt.

TOR. PÁL. (Mi lehet ez? talán ugyan a Demeter' Kintsére kapott?)

TOR. PÉT. Sött kell é még hat annyit is adok hozzá?
Vallyon hány az óra?

TOR. PÁL. A Toronyban el-ütötte az egyet.

TOR. PÉT. Soha ne nézd Ötsém, a Toronyba hányat ütött: mert ott¹ még a fertály is igen hoszsú, és késedelmes. A Deákos ember ama friss, gyors órátskához szabja dolgát, mikor sürgető. — *A Diö vale Frater!* vagyha kedved tartja, a vendégség előtt Petymeges Komámhoz *téremus-bé* egy kis *temporizátióra*, és *beszélgetémus*.

TOR. PÁL. Hiszen hangos Deáksága van Uram Bátyám-nak olly hamarjába! ha sokáig lehetnének együtt, előbb, tovább talán tsak reám is ragadna valamitske belőle. No! hát *menémus*. (Be nagy Koma ez az én Bátyám; nem tudom mit érez) Bátyám Uram! ha mind végig így tart a Vendégség, én is tsak azt mondom, hogy ha eben leszsz is a sánta, még is meg-gyógyúl.

Harmadik Végzés.

Első ki-menetel.

TORNYES PÁL, és TORNYES PÉTER.

TORNYES PÁL.

Bizony tsak jól mondá Petymeges Mihály, és Prelukai Márton, hogy az a Maszir Deák tsak egy élődi, ámíttó, szem-fényvesztő földi boszorkány, a ki még a kürtön is ki tud repülni, ha meg-illasztják. Azért rúgná farba, 's hagyná oda a fa képnél Bátyám Uram! mert valójában ma tserbe hagyja a Vendégek előtt, és tsúffá teszi.

TOR. PÉT. Tsak nem nyúghatom tőled, Ötsém! ugyan legyen eszed egyszer immár, avagy leg-alább ma; és a mit

¹ Az-az a Tömlöztben az Erdélyi szokás szerint.

Petymeges Mihály 's Prelukai darál, repítsd-el a füled mellett. Mert tisztesség, betséglet ő Kemeknek; de tsak annyit tudnak az én mai dolgomhoz, mint te magad: te pedig annyit, mint a tyúk a regéhez. *Ergo* maradjanak a tsávájok és kaptájok mellett: és *Amansur Luna* Urat, a ki bölts, *eruditus* ember, háta megett ne gyalázzák.

TOR. PÁL. De hát ha igazat mondanak?

TOR. PÉT. De hát ha nem mondanak? és ugyan gondold-meg, hogy az ördögbe mondhatnának igazat, mikor még olvasni se tudnak, mint a borjúk? — De édes Ötsém! tsak hijjába mosdik a Holló: és ti is hijjába szépíttitek, színlitek az Irígséget! az fáj néktek, az, hogy én már nem valami dib-dáb, gizen-guz; hanem Deákos ember vagyok, és nem sokára meg-sétálok Béts Várossát az *Allegátioval*. Egy szóval: meg nem tudjátok emészteni magatokban szerentsémet, hogy ezen túl pénzem is, emberségem is bővebben leszsz mindenkor.

TOR. PÁL. Való ugyan, hogy a mostani Világ a pénzes embert nagyon süvegei, kivált, ha egy két nehezék Deákság is van mellette: de hát ha ugyan tsak a hirtelen nagy Doktorság után se pénz, se posztó nem leszsz?

TOR. PÉT. Ötsém! nincs haszna, akár mint mesterkedjél: mert három óra előtt ki nem veszed belőlem, miképp, 's hogyan lehet, hogy Deák is, gazdag is légy egyszersmind rövid idő alatt? hanemha *Amansur Luna* Uramat szépen kéred. Majd itt leszsz: ülj melléje: add néki erszényedet; 's meg-tsinálja, hogy soha ki ne fogyjon.

TOR. PÉT. Űljön a Bentzli! Nem kell, nem kell babonásága. Ha ki-fogy erszényem, megint meg-töltöm, és tele leszsz minden boszorkányság nélkül.

TOR. PÉT. No! ha nem kell, hagyj békét néki; 's menj haza, mülasd a Vendégeket: beszélld-el mitsoda *raritásokat* készítek számokra; és hogy meg ne ijedjenek, ha egy Sárkányfiat mutatok ő Kegyelmeknek a *Bálba*.

TOR. PÁL. Jaj! kőhöz legyen mérve, a mit gondoltam! Bátyám Uram! talán ugyan éppen Garabontziás Deákká lett immár maga is azzal a Szén-égetővel?

TOR. PÉT. A Lórintz pedig álljon-elő, hadd halljam, a Kalmároktól mit hozott, mit nem?

TOR. PÁL. Szinte érkezik (Eredj, eredj! a Garabontziás Deák hívat.)

Második ki-menetel.

TORNÝOS PÉTER, LÓRINTZ.

TOR. PÉT. No jó Madár! mi hír Budán? mit hoztál a Bóltból?

LÓR. Mindent, tsak a mit a szem meg-kívánhat: Veres-hajmát, fog-hajmát, és tormát.

TOR. PÉT. Óh te ökrön dederunt, számaron tulerunt! hát singgel mérik a hajmát, tormát, és a Kalmároknál kell keresni, he? Nem azért küldöttelek én téged.

LÓR. Hát mért? hiszen a vendégségre ezek kívántatnak leg-inkább, annyi sok fogás ételekhez.

TOR. PÉT. Azért küldöttelek, hogy Maskarákot szerezz.

LÓR. Matska-rákot? Már azt bizony se Bóltba, se Patikába nem kaphattam.

TOR. PÉT. Te Poronty! te — még ma ki-gyúrom a bédet! nem matska-rákot kerestettem; hanem ama szép gyönyörű Matériákat.

LÓR. Az Isten akár hová tegye a *Matériáit*! hiszen a Bóltba is mondák, hogy talán ezek kellenének inkább; azért vak szerentsére el is rendeltem, a mit elő-szedegettek.

TOR. PÉT. Vagyon é tehát közöttte ama hupi-kék, deliveres, földig-érő fehjár és fekete fátyol, és patyolat, mellynek egyik fele a gyászos Hóldat, másik pedig a fényes Napot ábrázolja?

LÓR. Vagyon akár az egész házat bé-vonnyuk vele.

TOR. PÉT. Vagyon é üstökös Tsillag színű fehjár tafota?

LÓR. Vagyon az is bőven.

TOR. PÉT. Vagyon é *Azur* szín, avagy ama Garabontziás Deákot Sárkányon hordozó forma ki-varrott Tsuitár?

LŐR. Uram! ez ok vetetlen vagy a szapulóba, vagy a tsemegés Bóltba leszz a Kalmároknál; mert elő nem adták: pedig ugyan magam is szerettem volna látni egy ki-varrott Sárkányt.

TOR. PÉT. (Várj engem' emésztő rossz Fitzkó) Még elevent is láthatsz.

LŐR. Ugyan bizony! 's ki nyergeli-meg?

TOR. PÉT. Akkor válik-meg. Hanem vagynak é még más e féle Portékák is.

LŐR. Untig elég vagyon, valami kell minden.

TOR. PÉT. 'S el-hoztad?

LŐR. Nem adák ide pénz nélkül.

TOR. PÉT. Nem? be képtelen szörnyű parasztság!

LŐR. Százszor, meg ezerszer is mondtam én ezt nékik: de tsak nem fogadták szómat.

TOR. PÉT. Menj-viszsa, mondjad, hogy szinte le-ülnek a Vendégek; adjanak-ki mindent bátran: mert elég pénzem van: egy óra múlva betsülettel meg-fizetek.

LŐR. Én? nem ma többször pénz nélkül.

TOR. PÉT. Nem? nem? hát tsak nem? eredj, 's mondmeg nékik kerék szóval vég képpen, velem ma, nem minden tréfa jó tréfa: mert ha ki nem adják a matériákat ember-ségemre; én is utánnak hordom a zsendelt: majd Sárkányra ülök, 's fel-forgatom a Bóltokat mind egy szálíg, porrá teszem 's úgy megyek a Vendégek eleibe.

LŐR. De uram! ha így beszéllek, még meg is tsípnek érte, és mintha Garabontziás Deák vólnék, a matériákat singgel, vagy lőttsel mérik a vállomra. Mi! a Bóltos Legények nem igen félnek ám az ilyen ijesztő Deákoktól — 's talán ugyan Garabontziás Deákká lett az Uram is olly hamar? holott még ma reggel, mint a tyúk, csak annyit tudott az Ábéczéhez.

TOR. PÉT. (Forr a méreg bennem.) Hát még te is illy parasztossan? és az Urak' hallottára? — és tsak nem még a Bóltba? nem?

LŐR. Nem megyek, nem pénz nélkül, akár Sárkány, akár Lidértz.

Harmadik ki-menetel.

VENTIFAX, és a VÓLTAK.

VENT. Ej! ej! mit bosszszontod jó Uradat Lőrintz? mind el-vadúlnak a Vendégek, ha előre mindjárt látják izetlenségét.

TOR. PÉT. Hallod é te betstelen? hallod? No! fogadom, hogy nem bosszszontasz sokáig. Tsak alig állok, úgy el-fogta lábaimat a kólika mérgembe. — Isten hozta Mansel Uramat! be régen várom. Talán eddig egybe is gyűltek a Vendégek?

VENT. Felessen vagynak immár; nyomba onnan jövök. No! ugyan szemem szedett drága Űri Vendégek: akár mitsoda Fejedelem eleibe be-illenének, és számot tennének a *Com-pániába*.

TOR. PÉT. Úgy is kell...

VENT. Tsak az: hogy a konyha még nem is füstölög.

TOR. PÉT. Mert az én konyhából se nem a fedél alatt, se nem a kéményen megyen ki a füst; hanem ama Frantziásson a föld alúl: azért nem tetszik, hogy bővebben kél a sáfrán, fűszerszám: mindazáltal, tsak az asztal legyen készszen, a konyha mind semmi; mert a Szakátsom igen derék Kováts vólt a Berlini Udvarban; és mint a Burgus Huszár, két tempóra mindent ki tud sütni. De ha ugyan még is valami hiba vagyon a konyhán, ennek sem más az oka, hanem ez a lélek vesztő gaz.¹

VENT. Ne bántsuk, talán meg-jobbítja magát még estig, (küldjük félre, az után töltse ki teljes mérgit rajta.)

TOR. PÉT. Úgy de hát a Kalmároktól ki hozza-el a Mas-karákot?

VENT. Én magam, ha nem ellenzi Collega Uram!

TOR. PÉT. De már ez igen sok vólna illy drága *eruditus* Vendégtől.

VENT. A Deákos ember ebben is különböztetik másoktól,

¹ Hozzá üt.

hogy örömet szolgál mindenben, akár kinek, ha lehetséges lehet.

TOR. PÉT. Hallod é te Jobbik? állj-elő! tsókold-meg kezit, lábát Mansel Uramnak, hogy pártodat fogta, 's menj-bé a Tsemegésbe addig, míg kiszóllítlak udvarolni.

LŐR. Szépen köszönöm paszomántos, bokkrétás Deák Uramnak: de a Tsemegésbe ugyan bé nem megyek ma, hanem itt várakozom inkább.

TOR. PÉT. 'S mért nem? fogadj szót, menj-bé, mikor mondom.

LŐR. Hogy engem' Sárkánnyá tegyen, meg-nyergeljen? ohó! vak eb az, a ki a rostán át nem lát! Tudom én, mit súgtak búgtak: abbúl semmi se leszsz.

TOR. PÉT. Ne félj! (majd észre veszi a dolgot) bolond hogyan lennél te Sárkány?

LŐR. Gyalog! 's négy kéz láb.

VENT. Lőrintz! legyen eszed, semmit se félj.

LŐR. De esmérem én a Deákokat: Kendet is egy bordába szőtték az Urammal.

TOR. PÉT. (Mit tsínáljunk véle?)

VENT. Ne a kezem! gavallér parulámra mondom, hogy ma velem lészel a vendégségbe Tornynos Péter Uramnak grátziájából; úgy é Tornynos Péter Uram?

TOR. PÉT. Úgy igen is, úgy leszsz minden bizonynal.

VENT. No! menj-bé tehát bízvást, 's láss addig dolgozhoz, míg előszóllít Uram ő Kegyelme.

LŐR. Uram! Deák Uram! én ugyan bé-megyek paroládra; de ha el-rágod a madzdzagot, én is nagyot tselekszem; 's meg-látjátok mitsoda gonosz Sárkány leszsz belőlem.

Negyedik ki-menetel.

VENTIFAX, TORNYES PÉTER.

VENT. Közelget a három óra, Domine Collega!

TOR. PÉT. Ideje is volna immár egyszer, hogy meg-szólamlana a Kakuk.

VENT. Még pedig a Bóltokat is meg kell járnom a Matériáért.

TOR. PÉT. Azért tsak hamar szállítsuk-ki Lőrintzet Sárkány' képibe: hadd üljek reá; 's előre is mindjárt lássanak ezek a válogatott kedves Vendégek valami szép újságot, a millyent teljes életek' forgásán soha sem láttak, se nem hallottak.

VENT. De előbb az én mundéromba kell öltözni.

TOR. PÉT. Azt sem bánom; Mert ez sém leszsz utolsó Maskara, ha meg-látják, hogy Tornyes Péter egész egy *qualificatus* pantalléros Garabortziás Deák,¹ De illik é még is reám ez a bőlts, okos tzifra? — tetszik é rajtam, hogy mindjárt Deákossabb ember vagyok?VENT. Mintha belé öntötték volna Collega Uramat! és szint úgy fénylik, szikrázik szeméből a nagy rettentő *eruditio*.TOR. PÉT. No ugyan ember vagyok ma!² no! ugyan ember! De hát az Ötsém Tornyes Pál, Petymeges Mihály és Prelukai, vallyon mit gondolnak, ha meg-látnak?

VENT. Soha meg nem isméri, és még magok is meg-kívánják a Deákságot.

TOR. PÉT. De édes Collega Uram! nem minden botból válik beretva. — 'S hát ha még a pénzemet is meg-tudják, mitsoda *artificialis*?VENT. Helybe ki-töri őket a nehéz nyavalya a nagy irigység miatt. Hanem már most itt kezdje az olvasást³ 's itt¹ Fel-veszi, és a magáét által-adja, és bajuszt ken az orra alá.² El-nézi magát.³ A nagy Könyvből mutatja.

ezen a száz ötvenedik numeruson végezze, hogy Lórintzból Sárkány legyen, 's ide comparéáljon a tsemegés Bóltból.

TOR. PÉT. Hol végezzem?

VENT. Itt.

TOR. PÉT. Tegyük reá egy bolha tsípést¹ hogy el ne vétsem.

VENT. Az után bánjon vele, a mint akar: Vesse fejébe ezt a kötő-féket² repüljön rajta a Vendégek eleibe pompáson. Én azonban el-megyek a Kalmárokhoz; a mit lehet, *per hamaritudinem* egybe-szedek jó Uramnak nevével.

TOR. PÉT. A Tractatióba pedig, kérem, mellém üljön, hogy a három órát együtt nézzük-meg. De hát ha vissza akarom maga képibe fordítani Lórintzet? hol, 's mit kell olvasnom? mert tsak még sem kívánnám, hogy Sárkány maradna a kutya pára rosszsz Kölke.

VENT. Akár hol, 's mit olvasson, mind egy; azonnal *viszsa-avanzséroz* a maga bőribe. Én már tsak el-megyek a Bóltokba.

TOR. PÉT. *Szolgámus* Collega Uramnak mind hóltig! *Adreviderunt* a Bálba. Hanem midőn az *Esperentziá*kat producáljuk, a Betzkói bort ne is említsük.

Ötödik ki-menetel.

TORNYOS PÉTER, LÓRINTZ.

TOR. PÉT. Hála Istennek! már ezt is ki-tanúltam a tizen-kettődik Iskolából. Nints egyéb hátra, hanem hogy Lórintzen kezdjem meg-mutatni hallhatatlan, ritka, nagy bóltsségemet, és kérem, approbálják az Urak is, hogy Tornynos Péter ugyan ember a gáton, 's szint annyit tud, mint éppen Mansel Collégám. Lórintz! — Lórintz! — Ahá Sárkánynak való, hát most sem mozdúlsz? Nem tudod, ki vagyok, mi vagyok? Nem látod

¹ Meg-jegyzi.

² A tarisznyában mutatja.

Ventifás Luna Úrnak bőltességgel ki-prémezett pantalléros Mundérját rajtam? ¹ Hol az a száz huszon-ötödik Levél? Itt van. Majd ki-húzlak, ki-ólvaslak én téged' a tsemegés lyukból. — Talán tsak Magyarúl olvasom, hogy jobban meg érthesse. — *Én Tornýos Péter, Mansel Mansel Uramnak mai született Garabontziás Collegája, parantsolom, hogy muszi, mindjárt itt teremj Sárkány képibe.* — Ihon la! már látszik a feje Uraim! meg ne rettenjete! mert itt a Könyv; ezennel vissza-téríttem ember képibe. — Már most Deákúl szóllítottam ama Garabontziásson. — Ide közelített^{us} az Urak eleibe. — No trempus! koridon! lurco! furfánti! vexálod é többet Uradat? mortificálod é? — Nem felelsz?

LÖR. Uram! én már Sárkány vagyok, nem tudok szóllani.

TOR. PÉT. Hát még most is így? és tsak így? majd Postilióra foglalak.² Innen *ülémus-fel*.

LÖR. Jaj! édes Uram! talán egész Indiába akar rajtam repülni? én soha se jártam arra: hát ha a Dunába veszünk mind a ketten?

TOR. PÉT. Nem Indiába, bestia! nem: hanem tsak hazáig. No! fogadod é jobbúlásodat?

LÖR. Igen, ha Sárkány nem leszek.

TOR. PÉT. A kést, kalánt, asztalt el-igazítottod é?

LÖR. El.

TOR. PÉT. A Kalmároktól el-hozod é a miket parantsoltam?

LÖR. Meg-leszsz.

TOR. PÉT. Ezen Úri Vendégeknek szolgálsz é ma a Bálba híven, szívessen?

LÖR. Igen, az Almási Vendég-fogadóba.

TOR. PÉT. Hát eb volt minden rongya Nemzetségednek! hát az én házam Almási Vendég-fogadó? — Allo!³ Uraim! jó szívvel látlak, Maskarára. — Jertek utánnam! mars! allo! mindjárt le-ülünk az — — —

¹ Fitogatja magát.

² Meg-nyergeli.

³ Meg-indítja a Sárkányt.

LÖR.¹ Innen ülémus fel, úgy-é? de bezzeg, innen veté-mus-le. No! Domine Tornynos Péter! repüljünk hazáig Posztilióssan, Frantziásson! Allo! allo! mars!

TOR. PÉT. Mi az őrdögöt tsinálsz Lőrintz! hát még sem vagy Sárkány? hol a Könyvem?

LÖR. Fogadod é jobbúlásodat? Allo! alló! — Uraimék! Maskarára! imé a Maskara! Tornynos Péter Medve-bőrbe öltözött a Fárságon. Noszsza utánnam! és velem! az Almási Vendég-fogadóba szívessen látlak.²

TOR. PÉT. Mihál Deák! Ventifás, Mansel Luna Uram! ide valaki! hol a tizen-huszdik! — Ennye beste lélek karafia! mindjárt vissza! vissza mindjárt! én, én parantsolom Tornynos Péter, Et cetera, et cetera Uramnak Garabontziás Collegája — parantsolom — parantsolom.

Hatodik ki-menetel.

Zöld-fa Vendég-fogadás a Szolgákkal, Tornynos Péter.

Fog. Itt van, itt van: kössétek-meg.

TOR. PÉT. Mi dolog ez? itt *Salagárdia* van, és mind enyim, egész a dió-fáig. Senki *Vilentziát* rajtam ne tegyen, se ne *invágyiáljon*.

Fog. Ahá! tsalárd róka! esmérem tsavargásidat. Nem mondám, hogy vissza-térek?

TOR. PÉT. Német Uram! Kendet kinek hívják?

Fog. Mintha nem tudná az álnok! tsak rajta.³

TOR. PÉT. Ugyan van é eszetek, vagy el-veszett? Ez már fele sem barátság! sött igen is nagy *parasztismus*.

Fog. A tömlőtze egyenessen.

TOR. PÉT. Uraimék! majd oda leszsz a vendégség: az

¹ Le-veti, meg-nyergeli.

² Le-ugrik hátáról és előbb áll véle.

³ Kötözik.

Istenért! ne hagyjatok! hiszen esméritek jól Tornynos Pétert, kitsoda, mitsoda ember?

Fog. Ho! ho! de az ebet én is meg-esmérem a szőriről, és a Garabontziás Deákot is Sárkány ijesztő köpenyegiről. Tornynos Péter Országos egy Gavallér, a mint hallom; de te! farkas szaggassa meg a lyukas tarisznýadat! te tsak egy Ország-kerülő fatsargó vagy.

Tor. PÉT. Hiszen nem az én mundérom ez te! hanem Ventifás Mansel Uramé!

Fog. Hát ez a pemetes bajúsz kié? talán ezt is tsak árendában vetted tőle úgy é? Nem veszel reá többször! hol a pénz? ¹ Ni! ni! mennyit lopott!

Tor. PÉT. Hagyj békét az erszényemnek, mert meg-bánod, Sógor!

Fog. Meg se motszanj — vigyétek.

Tor. PÉT.² Uraim! édes drága Uraim! *Antifactiót!* *Antifactiót!* Ötsém Uram! Petymeges Uram! Prelukai Uram! Mihál Deák! Ventifás Mansel Uram! tselédek! ide! ide! fogjátok meg a hóhérokat.

Fog. Tsak vigyétek, nints haszna.

Tor. PÉT. Add-viszsza az erszényt! fogjátok-meg.

Hetedik ki-menetel.

TORNYOS PÁL, és a VÓLTAK.

Tor. PÁL. Jó kézbe akadt ³ éppen ezt keresem magam is! hová vigyük?

Tor. PÉT. Ötsém! hát te is meg-bolondúltál a Fárságon?

Tor. PÁL. Ebnek vagy Bátyya Füst-faragó, nem énnékem! tsepegtessük-meg.

Fog. Süttessünk béljeget a homlokára.

¹ Ki-húzza az erszénnyét.

² Nem hagyja magát.

³ Ő is meg-ragadja.

TOR. PÉT. (Ma, ma bizony tréfából fel is köttetnek a bolondok!¹) No! hát még sem esmérsz te okos?

TOR. PÁL. Jaj! édes, kedves Bátyám Uram! követem! hogy Tolvaj képibe találtam!

FOG. Mit? hát ugyan tsak Tornynos Péter Uram ő Kegyelme? Ej! ej be bánom!

TOR. PÉT. Elég ebül, kutyául esett mind a Kettőtöktől! egészszen *dehonestáltatok, ki-pástilizáltatok* az Urak előtt. Add-viszsza az erszényt;² menj dolgodra.

FOG. Hát a Garabontziás Deákot immár hol keressem az adósságért?

TOR. PÉT. Keresd akár Pokolba, gaz ember — —³

Nyóltzadik ki-menetel.

TORNYOS PÉTER, PÁL, és EBHENDI.

TOR. PÉT. Tsak azt bánom, hogy kettőt hármot jól reá nem vágtam a híriért! mert nagyon meg- gyalázott.

TOR. PÁL. Úgy de ki az Ördögnek jutott volna még esze ágába is, hogy Bátyám Uram éppen ilyen bolond Maskarába öltözzék?

TOR. PÉT. No: no! elég már. Hanem Lőrintzet láttatok é?

TOR. PÁL. Lőrintz, azzal a tövisre valóval a Garabontziás Deákkal, mindent szépen el-takarított a háztól, mint a villám el-tűnt előlünk a tündér születte, mind a kettő.

TOR. PÉT. Mit hallok? ennye eb vólt minden pereputtya a Deákjának! tsak úgy van? ugyan mért hagyítatok?

TOR. PÁL. Azt vitatta, hogy a külső Várba leszsz a Bál, 's oda kell vinni.

TOR. PÉT. Piha! Ötsém! még így soha se jártam.

TOR. PÁL. Hát nem jövendőltük meg Petymeges Mihály,

¹ El-veti a költsönös mundért.

² Viszsza-adja.

³ Ki-hajtja.

és Prelukai Kománkkal, hogy a parádés nyalka Deák, és a portzogós temérdek nagy tudomány meg-buktatja Bátyám Uramat? de akkor tsak a Kaptához igazított.

TOR. PÉT. Hagyd-el már no! mert még a nevét se szenvedhetem többet a Deáknak! veszett volna Pokolba mind könyvestől, és tarisznyástól együtt. De bár tsak azt a Hóhér' pallosa alá való Szolgát keríthetném kezemre! be meg őrdög tördelném! meg-ragadnám üstökit, földhöz vágnám, hasára hágnék, ki-nyomnám a bélit, és szalag-szíjjat metszenék a bőriből. 'S mit mondott, mikor haza ment?

TOR. PÁL. Röhögött mint a ló, és mind egy vén Sárkányt, 's újdön-új Maskarát emlegetett: azonba pedig tsak szedte, vette az egész asztali készületet.

TOR. PÉT. (Ennye Fattyú! hát ha ki is talált mindent?) Talán az útszán látott valami e félét?

TOR. PÁL. Meg-lehet. Avagy talán Bátyám Uramat látta az új mundérba?

TOR. PÉT. Akár hol 's mit látott; de tsak ugyan kutya ő!

EBHENDI. Tornyos Péter Uram! Petymeges Mihály szolgájátját üzeni, hogy már mind el-érkeztek a Vendégek.

TOR. PÉT. Igen jól van: akarom. 'S hát mivel mulatoznak azonban?

EBHENDI. Igen frissen, vígan vannak: a hasokat tartják, úgy nevetkeznek.

TOR. PÉT. Vallyon mit nevethetnek olly mohón, 's éhom gyomorra? talán mézes, borsos borotskát szörpögettek már?

EBHENDI. Nem: hanem azt katzagják közönségesen, hogy egy vén Garabontziás Deák támadott Rév-Komáromban, és egy Medve-bőrös Sárkány kölök.

TOR. PÉT. (Jaj, varjú egye-meg a Medve-bőrit! talán már az egész Város tele van vele.)

TOR. PÁL. Ugyan leszsz ma vigasság, Bátyám Uram! ha már is így kezdik a Vendégek.

TOR. PÉT. Tsak a kést, kalánt el ne vitte volna magával az átkozott! Ebhendi te! —

EBHENDI. Értem.

TOR. PÉT. Mit értesz? Te is olyan tök vagy, mint a másik vólt — hány az óra?

EBHENDI. Délbe, tudom, hogy tizen-kettőt ütött a hátomon, elég az nékem, nem várnék ma többet utána.

TOR. PÉT. Ostoba! hát néked a hátodon jár az óra? — No! szolgálatomat Petymeges Uramnak, hogy tüstént haza megyek; hanem az alatt tétessen a Szakátsommal forró vizet a tűzhöz.

EBHENDI. Értem.

TOR. PÉT. Ötsém! már tsak utána ballagok: külömben azt mondhatnák a Vendégek, hogy Tornyos Péternél is tsak úgy megy a dolog, mint több másoknál, és a *Nolonak* nintsen tsapja; 's azért vontatom az időt haza felé, hogy ne vendégeljek senkit.

TOR. PÁL. Igaz; de se kés, se kalán, se abrosz, se egyéb: mit tsináljunk?

TOR. PÉT. Kést, kalánt talán a Vendégek magokkal hoznak, a régi Magyar mód szerént?

TOR. PÁL. De hát ha nem hoznak? mert már új Világot élünk ám, és a régi szokásnak se híre, se hamva közöttünk, sött majd mondhatom, hogy merő gorombaságnak tartatik.

TOR. PÉT. Az is igaz: de ha kést nem hoznak is, nem bánom: mindent el-igazít ez az erszény. Látod?

TOR. PÁL. Látom. (Ej, ha ez is tsak olyan Deákos volna! mert igen tzifra petsétű és piros pántlikás: nem szeretem.)

TOR. PÉT. No végy-ki belőle ötven aranykát, menj a Bóltokba, hamaríts-össze, a mit lehet. Ne mondassék holtom után is felőlem, hogy Fárságon asztalomat körül-ülték a senkik, ki-tálalták a semmit.

TOR. PÁL.¹ Jaj! hernyó egye-meg a tzifra erszénnyét!

TOR. PÉT. Mi a kórság lelt? talán Lidértz-fiak vagynak benne? ne félj! hiszen meg nem esznek: vedd-ki; ne szánd, nem a te körmöd kopott érte.

¹ Belé néz.

TOR. PÁL.¹ De látszik! no, ugyan Lidértz-fiak! hogy a guta üsse-meg. Bátyám Uram! ezért a Bóltba még egy fakovát sem adnak.

TOR. PÉT. Nem adnak? talán, hogy vissza jár hozzám úgy é bár? — Mert azt nem kell az orrára kötni a Kalmár Uramnak.

TOR. PÁL. No! ugyan vissza-jár! sött el sem megy Kendtől, bár erővel ki-hányja is.

TOR. PÉT. Úgy kell Palko Ötsém! mert mind azon Kör-mőtzi.

TOR. PÁL. Akár hol az ördögbe verték, de e bizony tsak a sok bolond kongó.

TOR. PÉT. Kongó? Vess nyeret az orrodra, nézd-meg jobban. — Nem látod a két fejü Sasokat — he?

TOR. PÁL.² Igen bizony! a nagy dühött Sárkány-fejet innen, és a Garabontziás Deákat amonnan.

TOR. PÉT. Kongó?

TOR. PÁL. A biz ez, kongó; és tsak kongó, akár merre forgassuk.

TOR. PÉT. Hát tsak kongó? Hány az óra? (talán hirtelenkedtem véle.)

TOR. PÁL. De Bátyám Uram! ezt az Órás-Mester soha meg nem igazítja, ha Bétsbe küldjük is: mert ott is tsak kongó, a mi itt kongó.

TOR. PÉT. Ej Ötsém, Ötsém! hadd lássam még egyszer — Pi! guta üsse-meg az erszénnyét! oda vagyok! hóltig oda vagyok! tsak kötelet ide izibe, kötelet!³

TOR. PÁL. Az Istenért! Bátyám Uram! mit mondanak a Vendégek, ha fel-akasztja Kend magát?

TOR. PÉT. Jaj! mért is hagyják, hogy a Városba bé-üsse az orrát minden kapa-kerülő, a kinek hátán háza, kebelében

¹ Nézi 's neveti.

² Okulárét veszen.

³ A tarisznya kötelét elő-veszi.

kenyere, haszontalan, tsalóka Nemzetség? Jaj véres verejtékkel gyűjtött édes szép aranykám, hová lettetek?

TOR. PÁL. Ne emészsze magát édes lelkem Bátyám Uram!

TOR. PÉT. Óh bár soha se tanúltam volna Deákul! meg volna mind pénzem, mind betsületem. — Tsak felakasztom — —

TOR. PÁL. Ne tselekedje, menjünk inkább Petymeges Kománk —

TOR. PÉT. Ah! de hogy megyek: úgy szégyenlem, mintha az ortzám' bőrit húznák. Eredj Palkó, eredj édes Ötsém a Vendégekhez, hogy ne várjanak: mert Lőrintz az átkozott kölöntz egér-követ vetett minden ételbe. Követem, nagyon követem, hogy így történt a dolog! mind egy lábíg meghalnának az Urak még tsak a szagától is.

TOR. PÁL. Megtselekszem, tsak addig meg ne ölje magát Bátyám Uram. (Így van a ki hamissan kíván épülni, és erőnek erejével Úr akar lenni.)

Kilentzedik ki-menetel.

Tornyos Péter, és két Bóltos Legény.¹

TOR. PÉT. Ah! ah! bár tsak egy Deákos embert, látnék! hátra kötetném mind a két sarkát: kezeit, lábait, fejét, mindenit izzé, porrá egybe.

1. BÓLTOS LEG. *Paratissimam servitorum meorum recommendationem.*

TOR. PÉT. Éppen jókor érkeztek!

2. BÓLT. LEG. *Obligatissimus servus Domine Tornyos Péter!*

TOR. PÉT. Itt, itt kell ki-pöknötök ma lelketeket téntás szájú Deákok! Itt iszom-meg véreteket.

1. BÓLT. LEG. Mi Bóltos Legények vagyunk: ihon a *Specificatio* a Maskarákért; tsak 100. arany.

TOR. PÉT. Tzo-ki, tzo-ki! előlem Pacificátioddal együtt,

¹ Itten közbe-vettetik az alább következő Ének.

ha itt nem akarod fogadat hagyni: papirossat hordoztok, Deákok vagytok: hol a pénzem? ¹ Tolvaj! tolvaj! Esküttek! Szolga-Bírák! Darabontok! Uraimék! Mihál Deák! utánnok, utánnok az Almási fogadóba, ott leszsz a Bál oda gyűltek a Garabontziás Deákok, mind vasra veretem őket, tsak utánnam, utánnam!

1.

Bánom hogy Deákot láttam,
 És a Könyvbe belé vágtam,
 Oda vagyok az erszényem,
 Erszényemmel vendégségem
 Haj dínom dánom
 Míg élek is bánom
 Deákságom.

2.

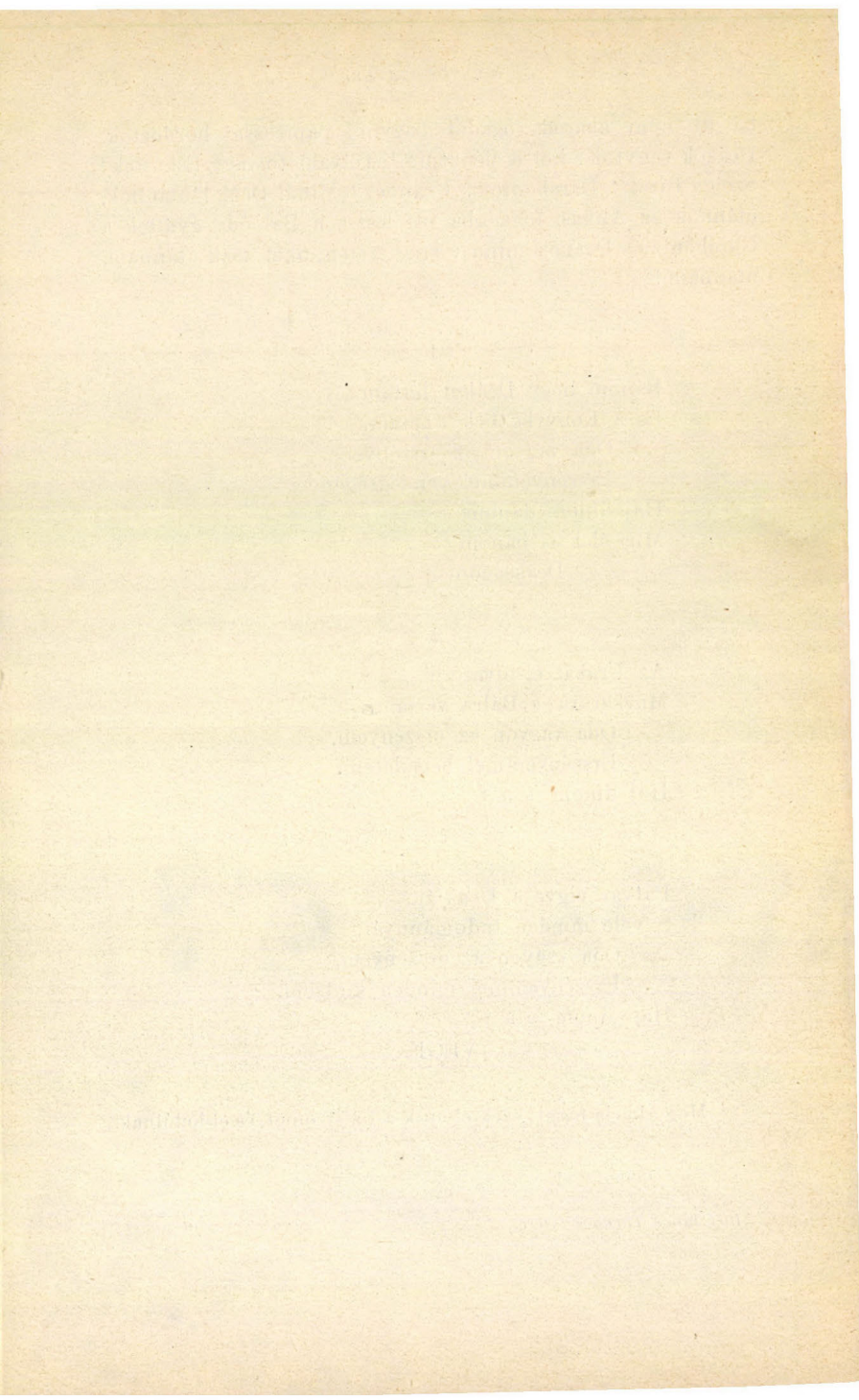
Az Urakat el-hívtam,
 Maskarára 's Bálra vártam,
 Oda vagyok az erszényem,
 Erszényemmel betsületem,
 Haj dínom 's a t.

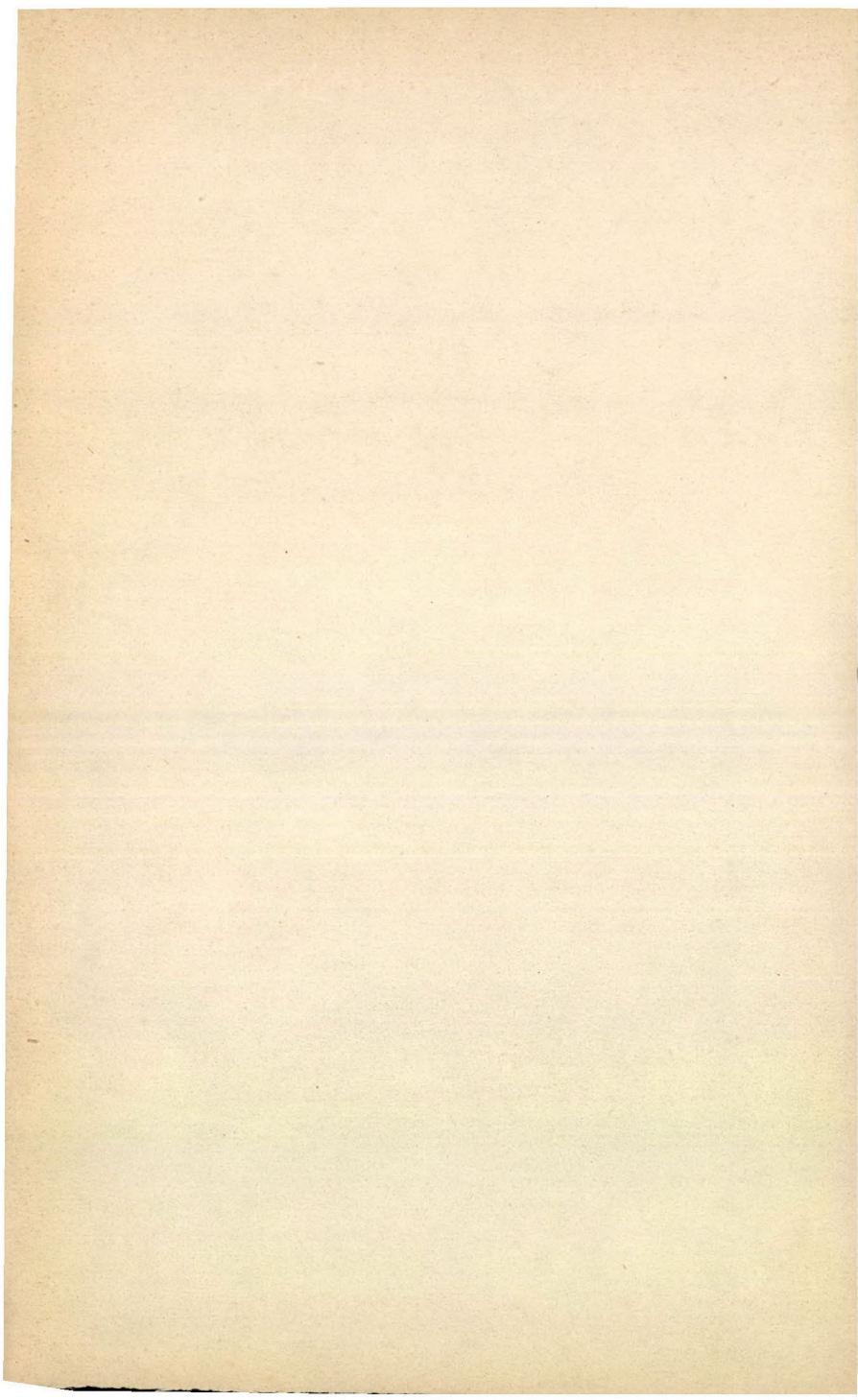
3.

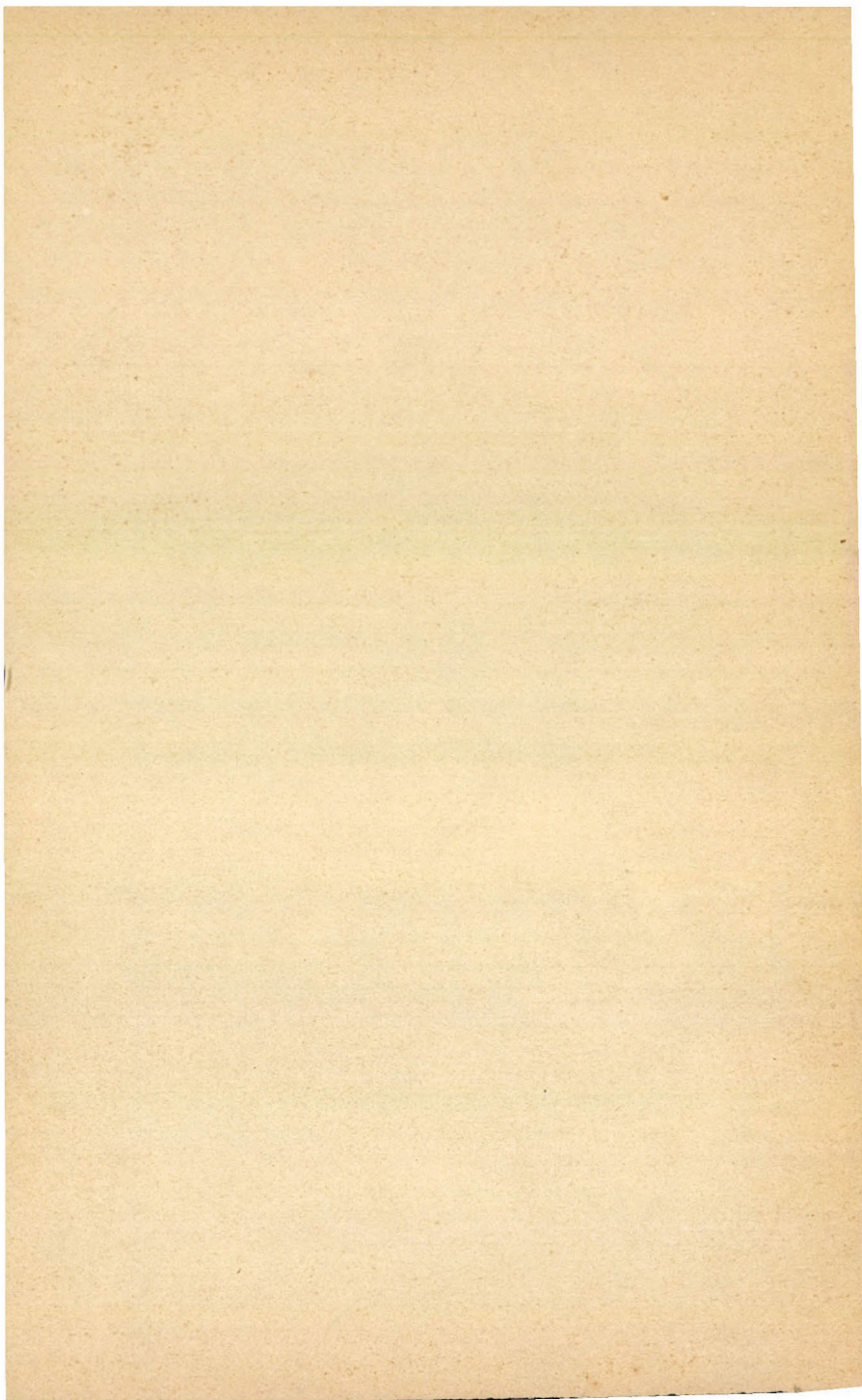
Patvar vigye a Deákját,
 S véle minden tudományát,
 Oda vagyok az erszényem,
 Erszényemmel minden kintsem,
 Haj dínom 's a t.

VÉGE.

¹ Meg akarja fogni: ezek el-ejtik a Laistromot, és el-lodúlnak.







A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent:

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

1. **SZÉKELY SÁNDOR, A székelyek Erdélyben.** 1822. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 123 lap, ára 1 kor. 20 fill.
2. **Pálos iskola-drámák a XVIII. évszázadból.** A M. T. Akadémia kéziratából kiadta BAYER JÓZSEF, 80 lap, ára 80 fill
3. **Csiksomlyói nagypénteki misztériumok.** A XVIII századi kéziratból kiadta FÜLÖP ÁRPÁD, 244 lap, ára 2 kor
4. **Heltai Gáspár esopusi meséi,** Colosvarot, 1566. Kiadta IMRE LAJOS, 304 lap, ára 2 kor. 40 fill.
5. **Poncianus históriája.** Bécs 1573. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. 231 lap, 2 kor.
6. **Gyöngyösi István. A család Cupidonak kegyetlenségét megismerő és annak mérges nyilait kerülő tiszta életnek geniusa.** A költő kéziratából kiadta dr. RUPP KORNÉL, 194 lap, ára 2 kor
7. **Bessenyei György. A természet világa v. a józan okosság.** Kiadta BOKOR JÁNOS 407 lap, ára 3 kor. 60 fill.
8. **Dugonics András. Az arany pereczek.** III. kiad. Kiadta BELLAAGH ALADÁR. 368 lap ára 3 kor. 20 fill.
9. **Balogh István. Ludas Matyi.** Bohózat 3 felvonásban. Kiadta BAYER JÓZSEF. 96 lap, ára 1 kor.
10. **Mondolat.** Dicshalom 1813. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Két hasonmással. 109 lap, ára 1 kor.
11. **Felelet a mondolatra.** Pesten 1815. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Függelék: A mondolat és a felelet egykorú bírálatai és Somogy Gedeon válasza a feleletre. 114 lap, ára 1 kor.
12. **Telegdi Miklós felelete Bornemissza Péter fejtegetés** czimű könyvére. 1580. Közrebocsátotta Dr. RUPP KORNÉL. 172 lap. 1 kor. 60 fill.
13. **Bessenyei György. Agis tragédiája.** Bécs 1772. Kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. Egy hasonmással. 171 lap, ára 1 kor. 20 fill.
14. **Bolyai Farkas. II. Mohamed.** Szomorujáték három felvonás. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. 112 lap, ára 1 kor.
15. **Vásárhelyi daloskönyv.** XVI—XVII. századi szerelmi és tréfás énekek. Kiadta FERENCZI ZOLTÁN. 247 lap, ára 2 kor.

16. **Bessenyei György. Lais vagy az erkölcsi makacs.** Vig-játék öt felv. Kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. 102 lap, ára 1 kor.
17. **Fazekas Mihály versei.** Bevezette és kiadta TÓTH REZSŐ. 206 lap, ára 2 kor.
18. **Gesta Romanorum.** Fordította HALLER JÁNOS. Kolozsvár. 1695. Kiadta KATONA LAJOS. 516 lap, ára 4 korona.
19. **Faludy Ferentz Téli éjtszakák,** Kiadta dr. RUPP KORNÉL. 183 lap. 1 kor. 60 fill.
20. **Kazinczy Ferencz. Tövisek és virágok.** Széphalom 1811. Kiadta BALASSA JÓZSEF. 100 lap. 1 kor.
21. **Protestáns iskoladrámák.** Összegyűjtötte és kiadta BERNÁTH LAJOS. 410 lap. 4 kor.
22. **Költői elbeszélések** KRESKAY IMRE hátrahagyott irataiból, életrajzi adatokkal s jegyzetekkel közli Dr. HATTYUFFY DEZSŐ. 124 lap. 1 K 50 f.
23. **Ányos Pál versei.** Bevezetéssel és jegyzetekkel kísérve kiadta CSÁSZÁR ELEMÉR. 324 lap. 4 kor. 50 fill.
24. **Verseghy Ferencz kisebb költeményei.** Kiadják CSÁSZÁR ELEMÉR és MADARÁSZ FLÓRIS. 408 lap. 6 kor.
25. **Földi János költeményei.** Kiadta és bevezette Dr. MIXICH LAJOS. 240 lap. 3 kor.
26. **Szentjóni Szabó László költeményei.** Életrajzi bevezetéssel és jegyzetekkel ellátva kiadta GÁLOS REZSŐ. 252 lap. 5 kor.
27. **Magyari István. Az országokban való sok romlásoknak okairól.** Kiadta FERENCZI ZOLTÁN. 278 lap. 5 kor.
28. **Földi János magyar grammatikája.** Közzéteszi GULYÁS KÁROLY. 304 lap. 6 kor.
29. **Révai Miklós magyar nyelvi és irodalmi kézikönyve.** «A' magyar deáki történet». Az eredeti kéziratból, részben első ízben kiadta utószóval, tartalommutatóval ellátta Dr. RUBINYI MÓZES. 120 lap. 3 kor.
30. **Bessenyei György. Az embernek próbája. 1772 és 1803.** Kiadta HARSÁNYI ISTVÁN. 196 lap. 5 kor.
31. **Apolloniüs históriája.** Kolozsvár 1591. Kiadta BERECS SÁNDOR. 90 lap. 3 kor.
32. **Csiksomlyói iskoladrámák.** Kiadták ALSZEGHY ZSOLT és SZLÁVIK FERENCZ. 210 lap. 4 kor.